

39462

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

39462

TOPHANE TEBHİRHANESİ RESTORASYON
PROJESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mimar Atilla KANGÜLEÇ

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih: 21 Haziran 1993

Tezin Savunulduğu Tarih : 08 Temmuz 1993

Tez Danışmanı

: Prof. Doğan Kuban

Jüri Üyesi

: Prof. Dr. Zeynep Ahunbay

Jüri Üyesi

: Doç. Dr. Ahmet Ersen

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

Haziran 1993

ÖNSÖZ

1893 yılında inşa edilen Tophane Tebhirhanesi'ni konu alan bu çalışmamda yardımlarını esirgemeyen danışmanım Prof. Doğan Kuban'a teşekkürlerimi borç bilirim. Ayrıca beni sürekli destekleyen aileme, bu konudaki birikimlerinden faydalandığım İstanbul Üniversitesi Tıp Tarihi Enstitüsü öğretim görevlisi Dr. Nuran Yıldırım'a, çalışmam süresince yardımlarını benden esirgemeyen arkadaşlarım; Mim. Tülay Ören, Mim. Meltem Öz, Mim. Zehra Karahasan, Cüneyt Kabuloğlu, Mim. Erkan Nazlı, Levent Topaloğlu ve Mim. Tuncay Demiraslan'a teşekkürlerimi borç bilirim.

20 Haziran 1993

Mimar
Atilla Kangüleç

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	II
İÇİNDEKİLER.....	III
ÇİZİM LİSTESİ.....	VI
FOTOĞRAF LİSTESİ	VII
ŞEKİL LİSTESİ.....	X
HARİTA LİSTESİ.....	XI
ÖZET.....	XII
SUMMARY	XIII

BÖLÜM 1. GİRİŞ.....	1
---------------------	---

BÖLÜM 2. YAPI VE ÇEVRESİNİN TARİHÇESİ

2.1. TOPHANE'NİN TARİHÇESİ VE TARİHİ YAPILARI.....	3
2.2. TOPHANE TEPHİRHANE'SİNİN TARİHÇESİ.....	8

BÖLÜM 3. TOPHANE TEPHİRHANE'SİNİN TANIMI

3.1. PLAN ÖZELLİKLERİ.....	11
3.2. MEKANLAR	
3.2.1. ZEMİN KAT.....	11
3.2.1.1. MEKAN 1 (Z01).....	11
3.2.1.2. MEKAN 2 (Z02).....	12
3.2.1.3. MEKAN 3 (Z03).....	12
3.2.1.4. MEKAN 4 (Z04).....	13
3.2.1.5. MEKAN 5 (Z05).....	13
3.2.1.6. MEKAN 6 (Z06).....	13
3.2.1.7. MEKAN 7 (Z07).....	14
3.2.1.8. MEKAN 8 (Z08).....	14

3.2.1.9. MEKAN 9 (Z09).....	15
3.2.1.10. MEKAN 10 (Z10).....	15
3.2.1.11. MEKAN 11 (Z11).....	15
3.2.1.12. MEKAN 12 (Z12).....	15
3.2.1.13. MEKAN 13 (Z13).....	16
3.2.1.14. MEKAN 14 (Z14).....	16
3.2.1.15. MEKAN 15 (Z15).....	17
3.2.1.16. MEKAN 16 (Z16).....	17
3.2.1.17. MEKAN 17 (Z17).....	17
3.2.1.18. MEKAN 18 (Z18).....	18
3.2.2. 1.KAT	
3.2.2.1. MEKAN 1 (101).....	18
3.2.2.2. MEKAN 2 (102).....	18
3.2.2.3. MEKAN 3 (103).....	18
3.2.2.4. MEKAN 4,5,6.....	19
3.3. CEPHELER.....	19
3.5. YAPIM TEKNİĞİ.....	20
3.6. MALZEME.....	21
 BÖLÜM 4. YAPI ELEMANLARI	
4.1. TEMELLER.....	23
4.2. DÖŞEMELER.....	23
4.3. DUVARLAR.....	24
4.4. KEMERLER.....	24
4.5. MERDİVENLER.....	25
4.6. KAPILAR.....	25
4.7. PENCERELER.....	26
4.8. NİŞLER.....	27
4.9. ÇATI.....	27
4.10. SAÇAK.....	28
 BÖLÜM 5. TİPOLOJİK KARŞILAŞTIRMA	
5.1. PLAN VE KÜTLE ÖZELLİKLERİ AÇISINDAN...	29
5.2. STRÜKTÜR ÖZELLİKLERİ AÇISINDAN.....	30
5.3. YAPIM TEKNİĞİ VE MALZEME AÇISINDAN....	31

BÖLÜM 6. YAPIDAKİ BOZULMALAR

6.1. MALZEMEDEKİ BOZULMALAR.....	33
6.2. STRÜKTÜREL BOZULMALAR.....	34
6.3. KULLANIMDAN DOĞAN BOZULMALAR	35

BÖLÜM 7. RESTİTÜSYON.....36

BÖLÜM 8. RESTORASYON

8.1. YENİ KULLANIMA İLİŞKİN ÖNERİLER.....	39
8.2. ONARIMA İLİŞKİN ÖNERİLER.....	40

SONUÇ

BÖLÜM 9. SONUÇ.....	43
ŞEKİLLER.....	44
FOTOGRAFLAR.....	53
HARİTALAR.....	92
KAYNAKLAR.....	95
ÖZGEÇMİŞ.....	96
RÖLÖVE ÇİZİMLERİ	
RESTİTÜSYON ÇİZİMLERİ	
RESTORASYON PROJESİ	

ÇİZİM LİSTESİ

1. RÖLÖVE 01. Vaziyet Planı 1/100
2. RÖLÖVE 02. 0.00 Kotu Planı 1/50
3. RÖLÖVE 03. 3.50 Kotu Planı 1/50
4. RÖLÖVE 04. A-A, A'-A' Kesit Görünüşleri 1/50
5. RÖLÖVE 05. B-B, C-C Kesit Görünüşleri 1/50
6. RÖLÖVE 06. D-D, F-F Kesit Görünüşleri 1/50
7. RÖLÖVE 07. E-E, G-G Kesit Görünüşleri 1/50
8. RESTİTÜSYON 01. 0.00 Kotu Planı 1/50
9. RESTİTÜSYON 02. A-A, A'-A' Kesit Görünüşleri 1/50
10. RESTİTÜSYON 03. B-B, C-C Kesit Görünüşleri 1/50
11. RESTİTÜSYON 04. D-D, F-F Kesit Görünüşleri 1/50
12. RESTİTÜSYON 05. E-E, G-G Kesit Görünüşleri 1/50
13. RESTORASYON 01. Vaziyet Planı 1/100
14. RESTORASYON 02. 0.00 Kotu Planı 1/50
15. RESTORASYON 03. 3.50 Kotu Planı 1/50
16. RESTORASYON 04. H-H, I-I Kesit Görünüşleri 1/50
17. RESTORASYON 05. Perspektif
18. RESTORASYON 06. Detaylar

FOTOGRAF LİSTESİ

- FOTO 1. Kütle 1 çatıdan görünüş.
FOTO 2. Kütle 1 avludan görünüş.
FOTO 3. Mekan 1 (Z01).
FOTO 4. Mekan 2 (Z02) Z02D4 nolu duvarda örülmüş kapı.
FOTO 5. Mekan 3 (Z03) Etüv kazanının yer aldığı mekan.
FOTO 6. Z03D3K nolu kapı.
FOTO 7. Tulumbacı Sıtkı Sokaktan görünüş.
FOTO 8. Avludan Kütle 1-Kütle 2 birleşimi.
FOTO 9. Z03 nolu mekanın çatı konstürüksiyonu.
FOTO 10. Mekan 5 (Z05).
FOTO 11. Avludan Z05 ve Z06 nolu mekanların pencereleri.
FOTO 12. Z05 nolu mekanın asma tavan izleri.
FOTO 13. Mekan 6 (Z06) mekanda yer alan lavabo.
FOTO 14. Kütle 2 çatıdan görünüş.
FOTO 15. Z14 nolu mekanın çatı konstürüksiyonu.
FOTO 16. Kütle 2'nin ve mekan 7'nin (Z07) avludan görünüşü.
FOTO 17. Mekan 8 (Z08); solda örülmüş kapı, sağda Z08D1P1 nolu pencere.
FOTO 18. Z09 nolu mekanın pencere ve kapısı.
FOTO 19. Mekan 9 (Z09) tavan kaplaması ve merdiven çıkıntısı.
FOTO 20. Z12 nolu koridordan, Z03 nolu mekanın girişi.
FOTO 21. Z12 nolu koridor çatısı söküldükten sonra.
FOTO 22. Z11 nolu koridorun tavan kaplaması.
FOTO 23. Z14 nolu koridoru örten beşik çatı.
FOTO 24. Z14 nolu mekanı aydınlatan üçgen pencere.
FOTO 25. Z15 nolu mekan, üstten görünüş.
FOTO 26. Z16 nolu mekan ve yanmış merdivenin izleri.
FOTO 27. Z17 nolu mekanın örülmüş kapı ve pencere boşlukları.
FOTO 28. Z17 nolu mekanda yer alan ocak.
FOTO 29. Mekan 18 (Z18).

FOTO 30. II. Abdülhamid Fotograf Albümünden yapının kirli girişi.

FOTO 31. 101 nolu mekan.

FOTO 32. Z11 nolu mekandan, 102 nolu sahanlığa ulaşan merdiven.

FOTO 33. 103 nolu mekan.

FOTO 34. Tulumbacı Sıtkı Sokaktan görünüş.

FOTO 35. Avludan kirli girişi kapısı.

FOTO 36. Kütle 3 Z17 nolu mekanın örülmüş kapı ve penceresi.

FOTO 37. Üsküdar Tebhirhanesi.

FOTO 38. Gedikpaşa Tebhirhanesi.

FOTO 39. Kütle 1'in temel duvarları.

FOTO 40. 101 nolu mekanın döşeme kirişleri.

FOTO 41. Kütle 1 çatı konstürüksiyonu.

FOTO 42. Kütle 1'den demir gergi detayı.

FOTO 43. Yapıda kullanılan tuğla malzemeler.

FOTO 44. Yapının çatısında kullanılan Marsilya Tipi kiremitler.

FOTO 45. Yapı duvarlarının örülmesinde kullanılan boşluklu tuğla malzeme.

FOTO 46. Z16 nolu merdivenin yer aldığı mekan.

FOTO 47. Z16 nolu mekanda yer alan merdiven kalıntısı.

FOTO 48. Tophane Tebhirhanesi (II. Abdülhamid Fotograf Albümünden).

FOTO 49. Z06 nolu mekana avludan giriş kapısı.

FOTO 50. Z06 nolu mekana giriş kapısı.

FOTO 51. 1.Kat 101 nolu idari bölüme ait oda.

FOTO 52. Temiz bölüm giriş kapısı (Z12D3K).

FOTO 53. Tersane-i Amire imalatı bir tebhir aleti

FOTO 54. Üsküdar Tebhirhanesi çatı makasları

FOTO 55. Tophane Tebhirhanesi etüv kazanı

FOTO 56. Üsküdar Tebhirhanesi etüv kazanı

FOTO 57. Gedikpaşa Tebhirhanesi etüv kazanı

FOTO 58. Harbiye de Kuyumcu İrfan Sokak üzerindeki konutlardan tuğla

FOTO 59. Hasanpaşa Camii bahçe giriş kapısından tuğla
FOTO 60. Harbiye Kuyumcu İrfan sokak, sıraevler
FOTO 61. Harbiye Kuyumcu İrfan sokak, sıraevler

FOTO 62. Harbiye Kuyumcu İrfan sokak, sıraevler detay
FOTO 63. Kadıköy Uzun Hafız sokak, kapı detayı
FOTO 64. Kadıköy Uzun Hafız sokak, konut dizisi
FOTO 65. Tarlabası Süslü Saksı sokakta yeralan bina
FOTO 66. Tarlabası Süslü Saksı sokaktaki binadan detay
FOTO 67. Bomonti Tekel Bira Fabrikası
FOTO 68. Bomonti Bira Fabrikasından detay
FOTO 69. Bomonti Bira Fabrikası cephesi

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1. 1422'de İstanbul, Buondelmonti.

Şekil 2. 16. yüzyıl İstanbul, Matrakçı Nasuh.

Şekil 3. Tophane Çeşmesi, Melling.

Şekil 4. Tophane Çeşmesi, Allom.

Şekil 5. Pencere plan-kesit-görünüş.

Şekil 6.a. Tuğla pencere yapım sistemi, perspektif.

b. Tuğla pencere yapım sistemi, perspektif.

Şekil 7. Ara kat döşemesi kesiti ve perspektifi.

Şekil 8. Temizleme istasyonu (Tebhir Vasıtaları ve temizleme Tesisleri, Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekaleti Neşriyatı, Ankara, 1943).

Şekil 9. Üsküdar Tebhirhanesi Planı.

Şekil 10. Gedikpaşa Tebhirhanesi Planı (Dersaadet'in 1324, 1325 senelerine mahsus sıhhi istatistikî. Dersadet 1326/1910, s.26,14).

HARİTA LİSTESİ

HARİTA 1. Tophane, 1/1000, 1927, Pervititch, J., İstanbul:
Türkiye Sigortacılar Dairesi Merkeziyesi

HARİTA 2. Galata ve Çevresi, Müller-Wiener, Wolfgang
Deutsches Archaeologisches Institut, Tübingen 1971, s.

HARİTA 3. İstanbul Beyoğlu Kazası 34. Tophane, 1/500,
Nirven, S., 1949.

ÖZET

Tezin konusunu oluşturan Tophane Tebhirhanesi, Gedikpaşa ve Üsküdar Tebhirhanesi'yle birlikte, 1893 yılında İstanbul'da görülen kolera salgınıyla mücadele etmek için inşa edilmiştir.

Tezin 2. Bölüm'de, Tophane'nin tarihsel gelişimi ve tarihi yapıları ile Tophane Tebhirhanesi'nin tarihçesi anlatılmıştır. Tezin 3. Bölüm'ünde mekanlar tanımlanmış, işlevleri incelenmiştir, yapılan tadilat ve değişiklikler tespit edilmeye çalışılmıştır. 4. Bölüm'de yapı elemanları anlatılmıştır. 5. Bölüm'de Tophane Tebhirhanesi diğer tebhirhane binaları ve benzer özellikler taşıyan binalarla karşılaştırılmıştır. 6. Bölüm'de yapıdaki bozulmalar anlatılmıştır. 7.bölümde rölöve çalışmaları, yapıya ait eski fotoğraflar ve diğer tebhirhanelerin sunduğu bilgilerle oluşturulan restitüsyon projesi anlatılmıştır. Yukarıda yapılan çalışmaların da yardımıyla, Tophane Tebhirhane binasını yaşatabilmek için verilmesi düşünülen işlev ve yapılması düşünülen müdahaleler, 8. bölümde restorasyon başlığı altında sunulmuştur.

SUMMARY

THE RESTORATION PROJECT FOR TOPHANE DISINFECTION HOUSE

The purpose of this thesis is to provide the necessary documentation for the restoration project of "Tophane Disinfection House", which was built in 1894.

The study contains information about the historical background of Tophane and the important buildings throughout that historical area, as well as the historical, functional and the architectural features of "Tophane Disinfection House". During the explanation of these features, the contemporary disinfection houses in Üsküdar and Gedikpaşa were also considered. Finally, description and the restitution studies, which is the most essential reference for making the restoration project and re-functioning of the building has been discussed.

Tophane, which was known as Metopon in antiquity, was out of city walls of Galata to the Northeast. During the Byzantine period, it was covered with forests. After the Turkish conquest of Istanbul, the first building there was the artillery foundry built by Sultan Mehmed II. Sultan Beyazid II. added a barrack to this building. Later, Sultan Süleyman the Magnificent, destroying all the previous buildings, replaced them with bigger establishments, all which burned down in the fire of 1719. Houses were built along the shoreline and the hill surrounding the area was used for military purposes. With the building of the markets and the shops, trade developed was here.

There were almost 800 shops in Tophane and Fındıklı and as it might be estimated these are the retail shops of small sized businesses. While replacing the old barracks of Beyazid II. with the bigger ones, Sultan Süleyman the magnificient also added a mosque in the middle of the buildings. In 1774, during the reign of Mustafa III., a regiment of speed artillery was established here following the advice of Baron de Tott. A barrack was also built for the soldiers of this regiment.

Later Sultan Selim III. destroying the former barracks, had European type barracks built here for the coachmen in 1792 as a part of his attempt to reorganize the army. The barracks were repaired and and restored in the years 1810 and 1822, during Mahmut II.'s era. The barracks of coachmen were still very important in this period.

A fire on 2nd March, 1823, burned destroyed the barracks along with 400 houses. When Mahmud II. had the barracks rebuild, he also had the construction of the Nusretiye Mosque started. In addition to this, he established a half timber-half masonry shipdock and a tool factory. Sultan Abdülmecid added a carpentry, and Sultan Abdülaziz added a lot of other sections in 1866. The buildings, known as "Industrial Barracks", were used as crafts school during the republic era, and it was destroyed in the 1956/57 reconstruction and road widening operation of Menderes.

One of the old works overlooking the Tophane Square is the mosque which was built by Kılıç Ali Paşa in 1580. It was built by architect Sinan after having the harbour filled with earth. It is part of a complex together with a madrasa, a public bath and a tomb built at the same time. The plan of the mosque is very similar to that of Saint Sophia. The five-domed last prayers' section was surrounded with a very wide porch on three sides.

The field Marshall Headquarters of Artillery with its large facade starts at Tophane Square and extends towards Sali Pazarı. The first building to house the head of the artillery, during the reign of Sultan Selim III, was a small one. Later, it was replaced by a timber building having a front facade covered with colored marble. In 1863, a fire which started in the room next to the offices, reduced this building into ashes. On the same spot, Abdülaziz built a large stone building which was destroyed during the road widening operation of Menderes.

In 1732, during the reign of Mahmud I., a fountain was built at the centre of the square. The square planned structure has got a tap on each side placed in a pointed arched niche. Facades are decorated with the belts of calligraphy, stylized plant and floral patterns as well as reliefs of fruit and flower arrangements which are quite usual for the era.

The big mosque of Nusretiye is in Sali Pazarı. It was built by Mahmut II. and completed in 1825. The mosque, which was placed on an elevated platform, has also got a marble covered Sultan's Lodge. The clock tower and the fountain behind the mosque were also patroned by Mahmut II. Both of these structures have got similar features in Ampiric Style.

Another important characteristic of Tophane is the pipe works mentioned with the name of the place itself. The pipe making tradition recorded towards the end of 18th century, gave the finest samples at the end of 19th century and came to an end only leaving the name to the street: Lüleci Hendek Sokağı.

Tophane Tebhirhanesi is located at the intersection point of "Tulumbacı Sıtkı Sokak" and "Lüleçiler Caddesi". The information about the functioning of the building was obtained from Dr. Nuran Yıldırım, who is a lecturer in Istanbul University for "History of Medical Science", and her article is titled "Disinfection Houses at Ottoman Period".

In Disinfection Houses, there were two different entrances for dirty and clean clothes. The clothes from the areas affected by epidemics were brought by carts and entered the building from the dirty side, were placed into the disinfection tank for one quarter of an hour in order to be disinfected. Afterwards they were taken out from the clean section and were loaded on to the carts of the clean side to be returned back.

Some alterations in the building were recorded. When making the restitution drawings of "Tophane Disinfection House", reference was made to the photo albums of Abdülhamid II. These are : disappearance of fringe decorations, the replacement of framework, replacement of wooden separation between clean and dirty sections with a brick wall.

The proposed new function for the building is a "Community House". The rooms Z05 and Z03 are convenient as meeting and seminar rooms. Four workshops were placed in the stable (Z14) and leaving a space on the roof the daylight was directed to the workshops.

The clean entrance of the building is blocked, so that this corridor is kept for exhibitions.

The toilet rooms present in the building, are used for the same purposes and the shower numbered Z01 is also converted into a toilet.

The room number Z15 will house a cafeteria, due to its relation with the courtyard. The room number Z17 is converted into a bookshop. The rooms numbered Z07, Z08, Z09 are unified to be kept as pipe workshops, in order to revitalize the traditional Tophane pipe works. The rooms in the first floor, numbered 101 and 103 are used for administrative section. The room number 103 is kept as Tophane and Galata library, while the room 105 is kept as a workshop for repairing the old books and the printed material.

The building has not been taken care of for long time, and water penetrating had caused lots of damages. The roof construction and the wooden structure making the floorings must be replaced with the new ones.

In the Third Block, the roof construction and the other

wooden structure which was destroyed after the the fire will be recons-structured in conventional methods.

The brick material used for making the door and window openings, is not available today. Therefore, these brick material should be reproduced for the restoration work. And during this reproduction process, the manufacturing date will be written on the bricks, so that the interference will be recorded.

All the plaster, as being damaged by the time will be cleaned out and replaced with the new layers. During that process the cracks on the building, and the situation of the bricks on the walls will be better identified and recorded. Another advantage of this process is to better observe the structural problems at the intersection point of the first and the second blocks and to give a better opportunity for a structural solution.

As a result of the new proposed function, there are some additions necessary in the building. In order to heat the building, there is a heating center designed just under the courtyard at the basement level. The pipeline system, placed under the ground floor, will be connected to panel radiators having as less circulation as possible.

The pipes will be running in a specially prepared duct giving the ease of controlling the system. The heating center at the basement floor is reached through the staircase from the room number Z14. The fireplace in the room number Z17 is cancelled to have its chimney repaired and connected to the heating center.

The room number Z14 will be divided by using "I" and "U" profiles to place the workshops.

As we do not have enough data for the entrance of the courtyard -the dirty entrance - this part is designed fitting to the common features of the building.

The demolishes and the damages on the historical buildings is making the enviroment we living losing its idenfication.

Tophane Tebhirhanesi, the subject of this paper-work was demolished in March 1993, 99 years after its consruction.

It is such a big shame that, instead of coping up with these historical buildings we learn about them from the drawings and photographs, and for many historical buildings, we do not even have this opportunity.

In this work, Tophane Disinfection House is tried to be correctly and properly recorded, and there are some restitution projects prepared.

In order to integrate this building into modern life, which has lost its original function, adaptation of the new function implied to the building is presented by the restoration project. In that final step, the unity of the building is taken as the most essential thing.

BÖLÜM 1. GİRİŞ

Kolera salgınları eski dönemlerden beri insanlığı kasıp kavuran bir afet olmuş ve milyonlarca ölüme sebebiyet vermiştir. Hastalık Doğu kökenlidir ve özellikle Hindistan'da yaygındır. 1817'den sonra Hindistan dışına ve bazı hallerde birkaç kıtaya yayılmıştır. Hastalık 1932'den sonra tekrar Doğu'ya has bir hastalık haline gelmiştir [1, s.6,9].

Haclar, göçler ve kalabalık halk kitlelerinin bir araya gelmesi kolera'nın kolaylıkla yayılabildiği ve salgın haline gelebileceği şartları yaratmaktadır.

İstanbul da tarihin değişik dönemlerinde kolera salgınlarına maruz kalmıştır. 1831 Temmuz sonunda Odessa'dan gelen yelkenli bir gemi ile bulaşan kolera, ilk salgını oluşturmuş ve 3000 kişi ölmüştür. İkinci salgın 1847 Ekim'inden, 1849 Ocak ayına kadar sürmüş ve 4252 kişi ölmüştür. Üçüncü salgın, 1854-55 yıllarında Fransız ordusu ile gelmiştir. Dördüncü salgın 1865 Haziran'ı ile Eylül'ü arasında, üç ay içinde resmi 11.000, tahmini 20.000 kişinin ölümüne neden olmuştur. Salgın İskenderiye'den gelen hacılardan bulaşmıştır [2, s.12,16].

Osmanlı İmparatorluğu döneminde dışarıdan gelebilecek bulaşıcı ve salgın hastalıklara karşı ülkeyi koruyabilmek için, karantina yeri anlamına gelen tahaffuzhaneler kurulmuştur. İlk tahaffuzhane olarak kullanılan Kuleli Kışlası'nda Karadeniz ve Akdeniz'den gelen gemiler karantinaya tabi tutulmuştur.

1893 yılında İstanbul'da görülen kolera salgını sırasında, giysi ve eşyalarla ev, işyeri gibi mekanları bittten ve pislikten temizlemek amacıyla Gedikpaşa'da, Üsküdar Açıktürbe'de ve Tophane Pazarkapısı'nda üç adet tebhirhane kurulmuştur. Koruyucu sağlık hizmetlerinin en yararlı yöntemlerinden biri olan dezenfeksiyon böylece Osmanlı imparatorluğu'nda uygulanmaya başlanmıştır. Salgın geçtikten sonra kendi haline terk edilen tebhirhaneler 1911'de Müessesat-ı Hayriye-i Sıhhiye Müdüriyetine devredilmiştir. Bu tarihten sonra onarılıp yenilenmişler, sıhhi malzeme ve donanımları yapılmıştır[3, s.1324,1325].

Gedikpaşa Tebhirhanesi 1980'li yıllarda yıktırılarak yerine işhanı yaptırılmıştır. 1973 yılında İstanbul Belediyesi Temizlik işleri Müdürlüğüne verilen Tophane Tebhirhanesi, o tarihten itibaren depo olarak kullanılmış hiçbir bakım yapılmamıştır. Tezin konusunu oluşturan bu bina 1993 Mart'ında yıktırılmıştır. Bugün sadece Üsküdar'daki tebhirhane binası mevcuttur, binayı Belediyenin ilaçlama ekibi kullanmaktadır.

Bu çalışma da yapının rölövesi klasik yöntemler kullanılarak çıkartılmıştır.

Yapının sunduğu fiziksel veriler, tebhirhane yapılarının işleyiş şemaları göz önünde bulundurularak yapının mekansal analizi yapılmıştır.

İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'ndeki II.Abdülhamid Dönemine ait, Yıldız Fotograf Albümlerinde yer alan 90921/2,3,4,5,6,7 nolu fotoğrafların da yardımıyla restitüsyon önerisi oluşturulmuştur.

Yapının çağdaş yaşama katılabilmesi için semt konağı olarak kullanılması düşünülmektedir. Yapıda yer alan fonksiyonlar Bölüm 8'de restorasyon başlığı altında detaylı olarak sunulmuştur.

BÖLÜM 2. YAPI VE ÇEVRESİNİN TARİHÇESİ

2.1 TOPHANE'NİN TARİHÇESİ VE YAPILARI

Tophane, Üsküdar ve Sarayburnu'nun karşısına gelen burunda Galata'nın kuzeydoğusunda yer alır. Türkler'den önce Tophane, Galata Surlarının dışında yerleşimin olmadığı bir bölgedir. Galata sahilinden Tophane'ye dönülen yerde eskiden Metopon adında bir liman vardı. Cenevizliler, Haliç'te işi olmayan gemileri burada barındırmışlardır [4, s.158,161].

Bizans döneminde, eski Apollo Mabedinin üstünde, St.İrene ya da Hadrian ve Natalie kiliseleri yer almaktaydı (Şekil 1). Osmanlılar, daha sonra kiliselerin yerine kışlalar inşa etmişler; Tophane'de top dökümhanesi ve topçu kışlaları inşa ederek bu alanı askeri amaçlı kullanmaya başlamışlardır. Buradaki askeri yerleşimin doğal sonucu olarak, tepelere ve kıyıya evler yapılmış, dükkan ve pazarların kurulması ile ticaret gelişmiştir [5, s.I].

Evliya Çelebi'ye göre, "Tophane halkının çoğu tüccar, manav, gemici ve topçudur ki, Karadeniz sahilinde Sinop, Amasra, Ereğli, Bartın, Bafra, Samsun gibi kentlerin halkından meydana gelmektedirler". Bunun anlamı, bunların çoğunlukla Rum olduklarıdır, ama Gürcü ve Abazha da çoktur [6, s.77].

Tophane ve Fındıklı'da 800 tane dükkan bulunmaktadır ve tahmin edileceği üzere, bunlar küçük esnaf dükkanlarıdır: Manav, kebabçı, fırıncı, meşrubatçı gibi. Burası, dökümhane işçilerinin davet ettiği küçük ticaretin alanıdır [6, s.77].

Türkler'in fethinden sonra Tophane'deki ilk yapı, Fatih Sultan Mehmed'in inşa ettirdiği, top dökümhanesidir. II. Beyazıd, binaya bir kışla eklemiştir. 1719'da bu binaların yanmasıyla, Kanuni, hepsini yıktırıp, yerine daha büyük bir kargir top dökümhanesi inşa ettirmiştir [5, s.I].

Bu dökümhane gerçek uzmanların -bazen yabancı- nitelikli işçilerin ve askeri sınıftan olanların çalıştıkları bir yerdir ve bunların amacı, Padişahın ordu, bahriye ve kalelerinin sürekli olarak ihtiyaç duydukları topları sağlamaktır [6, s.77].

Evliya Çelebi, Tophane hakkında "Evsaf-ı Asitane-i Topçıyan" başlığı altında şunları yazmaktadır. "...Süleyman Han dahi, topçuluğa rağbet ederek memaliki mahsureden vesair kafiristandan insan ve in'amlarla topçuları aparıp ecdadı Mehmed Han ve Beyazıd Han'ın bina ettikleri Tophaneyi yıkıp yeniden bir tophane bina etmiştir ki gören bu binayı azımi devler yapmış zanneder..." [4, s.159].

Tophane kıyısına, Tophane'de üretilen büyük toplar dizilir ve meydanı süslerdi. Sultan, Topkapı Sarayından ayrıldığında, toplar ateşlenerek, halka bir çeşit anons yapılırdı.

Kanuni, II. Beyazıd kışlalarının yenileri ile değiştirenken, bu yapıların ortasına bir de cami yaptırmıştır. Ancak, 1747 ve 1764 yangınları ile yıkılmıştır [5, s.I].

III. Mustafa bazı restorasyonlar yaptırmıştır. Ayrıca III. Mustafa döneminde, Baron De Tott'un tavsiyesi üzerine, Hızlı Topçu Alayı, 1774'de kurulmuş, Alayın askerleri için bir de kışla inşa edilmiştir.

III. Selim, bir yandan Nizam-ı Cedid ordusunun kuruluşuyla meşgul olurken, öte yandan Kapıkulu ordusunun da

modernleşmesi yolunda girişimlerde bulunmuştur. Bu amaçla, Tophane'de daha önce varolan kışla binalarını yıktırarak, 1792'de, Kapıkulu ordusunun teknik sınıfı olan Topçular ve Top Arabacıları için Avrupai tarzda, ahşap Top Arabacıları Kışlası'nı inşa ettirmiştir [7, s.29]. 1798'de yeni bir yerleşim programı gereği, bu binalara yapılacak yeni ekler için, mevcut dükkanlar yıktırılmıştır.

II Mahmud, 1810 ve 1822'de bunları onartıp restore ettirmiştir, Top Arabacıları Kışlası önemli bir kışla olma özelliğini sürdürmüştür.

2 Mart 1823'te çıkan bir yangın, 400 ev ile birlikte bu kışlaların da yanmasına neden olmuştur. II. Mahmud kışlayı yeniden yaptıtırırken Nusretiye Camisi'nin inşasını da başlatmıştır. Kışlanın yapımı 1824'te tamamlanmıştır. Ayrıca yarı ahşap, yarı taş rıhtım ve alet fabrikası inşa ettirmiştir. 1847'de Sultan Abdülmecid doğrama atölyesi, 1866'da Abdülaziz birçok yeni bölüm ilave etmiştir. Sanayi kışlası adıyla da anılan yapı Cumhuriyet döneminde bir süre Sanat okulu olarak kullanılmış, 1956/57 Menderes döneminde yol yapım ve yeniden inşa faaliyetlerinde topçu kışlaları yıktırılmıştır [5, s.I].

1867 yılı devlet tutanaklarında, Tophane-i Amire içinde bulunan binalar şunlardır; top dökümhanesi, gemi topu, marangozhane, demirhane, saraç çarşısı, ev dekorasyonu çarşısı, alet fabrikası, kılıç ve tüfek atölyeleri, kalıp ve modelaj atölyesi.

Tophane Meydanı'nda yer alan eski yapılardan birisi Kaptan-ı Derya Kılıçalı Paşa'nın, 1580'de inşa ettirdiği camidir. Yapının mimarı Sinan, Hristiyan kadirga kölelerini kullanarak limanı toprakla doldurtmuştur. Camiyle beraber, medrese, hamam, sebil, türbe bir külliye oluşturmaktadır. Caminin planı, Ayasofya planına çok benzer. Beş kubbeli son cemaat revağı, sundurma biçiminde geniş bir dış revakla üç

yandan çevrelenmiştir. Mihrap duvarı arkasında küçük hazirede Kılıçali Paşa'nın sekizgen türbesini de içine alan caminin etrafı taş duvarla çevrilmiş, bunun caddeye bakan kuzey köşesinde sebil yer almıştır. Arada kalan avluda şadırvan vardır. Çok uzun gövdeli minare tamir görmüştür. Medrese güneybatı köşesinden dış duvara dayalıdır. Sokağın bir tarafında, külliye de daha sonra 1583'de tamamlanan hamam bulunmaktadır [8, s.145,148]. Caminin önündeki meydan uzun süre pazar yeri olarak kullanılmıştır.

Topçu Mareşali Karargahı, geniş cephe fasadı ile Tophane Meydanından Salı Pazarı'na doğru uzar. III. Selim zamanında, ilk topçubaşı evi oldukça küçüktü. Sonradan yıkılan bu binanın yerine, cephesi renkli mermer ile kaplı, ahşap bir bina yapıldı. 1863'de, ofislerin yanındaki odada çıkan yangın bu binayı kül haline getirdi. Abdülaziz'in aynı yerde yaptırdığı büyük taş bina 1957'de yol geçirilirken yıkıldı.

Hazinenin başı Ebul Fazıl Mehmet Efendi, dökümhanenin arkasındaki tepede, kendisi için bahçe içinde konak ve oradaki insanlar için de cami ve okul yaptırdı. 1553'de Mimar Sinan tarafından yapılan cami, 1917'de yandı uzun süre harabe halinde kaldıktan sonra 1940'larda yok oldu [5, s.II].

1732'de, I. Mahmut döneminde meydanın orta yerine çeşme yaptırıldı. 18. yüzyıl Türk su mimarisinin örneklerinden olan Tophane Çeşmesi kare planlı bir yapıdır. Çeşmenin taban bölümünde karenin köşeleri kesilerek pahlanmış, ortada ise mukarnaslı dolgularla yeniden kareye tamamlanmıştır. Yapının dört cephesinde sivri kemerli nişler içerisine alınmış birer çeşme bulunmaktadır. Cepheleri stilize çiçek, bitki ve yazı kuşakları gibi geleneksel bezeme motiflerinin yanı sıra, belli bir perspektif endişesi taşıyan meyve çiçek düzenlemeleri gibi daha yeni motiflerden oluşan bir bezeme programıyla kaplıdır. Osmanlı mimarisi içinde S ve C kıvrımları ve stilize edilmiş deniz kabuğu

motiflerine ilk kez bu çeşmenin pahlanmış köşelerinde rastlanmaktadır. Yapının derin nişleri, köşelerdeki sarkıtlar ve kabartma bezemeler ile derin saçağı keskin bir ışık gölge karşıtlığı yaratmaktadır. Tophane Çeşmesi, sanatçılar tarafından en çok resimlenen yapılar arasındadır. En güzel tasvirlerinden birisi Melling tarafından yapılmıştır (Şekil 3). Tophane Çeşmesi'nin örtüsü 1837 veya 1838'de değiştirilmiş, parmaklıklı bir saçak yapılmıştır. Allom'un gravüründe bu değişiklik görülebilir (Şekil 4). Çeşmenin, II. Mahmut zamanında değiştirilen örtüsü, 1957 yılındaki onarımlar sırasında kaldırılmış ve eski gravürlere uygun olarak yeniden yapılmıştır [9, s.179,184].

Abdülmecit döneminde, Tophane Amirali Halil Paşa, İngiliz mimar Smith'e süslü bir bina yaptırmıştır, bu bina halen mevcuttur [5, s.II].

Nusretiye Cami, Salıpazarı'nda yer alır. II. Mahmut zamanında yaptırılmış ve 1825'de tamamlanmıştır. Cami yüksek bir subasman üzerindedir planı kare ve mihrabı çıkıntılıdır. Yabancı bir unsur şeklindeki kubbe 20 pencereleli bir kasnakla duvarlara oturur. Cephesi mermer kaplı hünkar dairesi, camide yer alır. Caminin kubbesinin yüksek oluşu nedeniyle minareler bir süre sonra yükseltilmiştir. Caminin arkasında yer alan saat kulesi ve çeşme II. Mahmut dönemine aittir. Bu strüktür çok benzer nitelikte, ampir stildedir.

Nusretiye Camisinin önünde, Tophane tarafında, II. Abdülhamid'in 1901'de yaptırdığı Hamidiye Suyu Çeşmesi yer alırdı. Ancak 1956 imar faaliyetleri esnasında Maçka Parkına taşınmıştır.

Camiyi geçince, 1956 şehircilik programı çerçevesinde yapılan denizcilik ve gümrük binaları yer alır.

Tophane'nin bir özelliği de kendi adıyla anılan lüle işleridir. Tophane Kılıç Ali Paşa Camini geçip kapı içine giderken sağ tarafta Lüleçiler Çarşısı başlar ve Hendek denilen mahalle, yani Kumbaracılar Yokuşu'nun alt başına kadar devam ederdi. Dükkanların bodrumunda, kireç kuyusu gibi çukurlar içinde mercan gibi kırmızı bir nevi lüle çamuru yuğrularak dövülür, terbiye edilir ve sakız gibi bir hale geldikten sonra işlenirdi. Çeşit çeşit her boyda çubuk ve nargile lüleleri yapıldığı gibi deve tüyü denilen tiryaki fincanları büyüklüğünde fincanlar da yaparlardı [10, s.51,59].

Lülelerin en eskilerinin onsekizinci yüzyılın sonlarına doğru yapıldığını, yine en güzel örneklerini de ondokuzuncu asrın sonlarına doğru verdiğini üzerlerine vurulan mühür ve imzalardan anlıyoruz. 1928'de son imalathanesinde kapanarak bu işin Lüleci Hendek Sokağında sadece ismini bırakarak yok olduğunu görüyoruz [11, s.12,13].

2.2.TOPHANE TEBHİRHANESİNİN TARİHÇESİ

Dezenfeksiyon evi demek olan tebhirhanelerde bu amaçla 110 C° deki basınçlı su buharı ile dezenfekte eden etüv makineleri bulunmaktaydı. Bu etüvler Avrupa'da seyyar ve sabit olarak imal edilmekteydi.

Osmanlı İmparatorluğu'nda dezenfeksiyon usulü ilk kez 1885'de Karantina İdaresi tarafından kurulan Tathirat Komisyonu Azası olan Bonkowski Bey (1841-1905) tarafından gündenme getirilmiş ve buharla işletilen Geneste ve Herscher etüvlerinin ithal edilip mevcut tahaffuzhanelere yerleştirilmesi teklif edilmiştir. İstanbul'da 7 Haziran 1892'de görülen birkaç kolera vakasından dolayı tekrar gündeme getirilmiştir. Bonkowski Paşa'nın bu gayretleri sonucu Sıhhiye Komisyonu'nca Kavak Tahaffuzhanesi'ne bir etüv yerleştirildiğini görüyoruz. Böylece başlayan etüv kullanımının sistemli bir şekilde yürütülmesi

amaçlanıyordu. Paris'ten etüvler ısmarlanmış ve Tersane-i Amire görevlilerinden Dr. Angelo Acchiote'nin verdiği bilgilerle yapılan bir etüv makinası da Sultanın huzurunda denenmiştir ve Tersane-i Amire tezgahlarında on etüv makinasının yapımı kararlaştırılmıştır (Bkz.Foto 53).

İstanbul'da 28 Ağustos 1893'de şüpheli bir ölümden sonra Üsküdar'daki Bimarhane'de de şüpheli ölümler başlamıştır. Bimarhane kordona alınmış ve Bimarhaneye bir etüv yerleştirilmiştir. 19 Eylül'de Dr. Zühtü Nazif ve Dr. Rıfat Hüsameddin Beyler kolera etkenini tecrit ederek bu hastalığın kolera olduğunu tespit etmişlerdir. Ancak hastalığın kolera olmadığı yolundaki söylentiler bitmemiştir.

Pasteur, Osmanlı İmparatorluğu Paris Sefaretine başvurarak gerekirse Fransa Sağlık Daireleri Müfettişi Dr. Chantemesse'in İstanbul'a gelebileceğini bildirmiş ve II.Abdülhamit buna çok memnun kalarak hemen gelmesini tebliğ etmiştir.

26 Eylül'de İstanbul'a gelen Dr. Chantemesse, incelemelerini bitirince alınması gereken tedbirleri gösteren bir rapor vermiş ve dezenfeksiyon yapmak üzere üç büyük tebhirhanenin kurulmasını tavsiye etmiştir.İstanbul Gedikpaşa da 18 Aralık 1893'de, Tophane ve Üsküdar Açıktürbe'de Ocak 1894'de tebhirhanelerin inşaatları tamamlanmıştır.

Dr. Chantemesse'in gösterdiği lüzum üzerine Paris Tebhirhaneleri Müfettişi Eugen Mondragon 24 Ekim 1893'te İstanbul'a gelmiştir.Bir senelik kontrat yaparak Tebhirhaneler Muallimliği görevine tayin edilmiştir [12, s.5].

1893 Eylül Ekim aylarında özellikle Üsküdar, Hasköy'de köprü işçilerinde, Tophane ve Galata'da, Pera ile sahil arasında kolera vakası çok görülmüş; haftada 60-80 hastaya

kadar çıkmıştır. Halk ve hatta doktorlar kolera'nın varlığını inkar etmişlerdir. Kasımpaşa yayı en kötü hastalık bölgesini oluşturmuştur [2, s.12,16]

Haliç'e inen sırtlarda kanalizasyon olmaması ve alt tabaka insanların oturmasından dolayı hastalık Tahtakale'den Unkapanı'na doğru yayılmıştır. Unkapanı'nda yer alan hal ve yiyecek depoları ve bunların hergün şehre seyyar satıcılarla dağıtılıyor olması, buranın önemini ortaya çıkarmıştır.

Pera'daki vaka sayıları Kasımpaşa'ya dahil edilerek, bu bölgenin ününü koruması sağlanmıştır. Boğaziçinin köylerinde çok az ortaya çıkmıştır.

Bitti sanılan salgın daha çok Yahudi yerleşimi olan Hasköy'de iki kat şiddetle tekrar başlamış, 120 aile Balat'a ve Ortaköy'e kaçmış, götürülen eşyalarla bu bölgelere de yayılmıştır. Galata ve Kasımpaşa kasım, aralıkta başı çekmiştir [2, s.12,16].

Cemiyet-i Umumiye-i Belediyenin 12 Temmuz 1911 tarih-li kararı ile tebhirhaneler, Müessesat-ı Hayriye-i Sıhhiye Müdüriyetine bağlandı. Buraya bağlı olduğu bir buçuk sene içinde onarılarak araç gereci artırıldı [12, s.6].

1911 yılında görülen kolera salgını sırasında, Hasköy, Fındıklı, Balat, gibi hastalık kaynağı olan semtlerde yapılan dezenfeksiyonların etkisiyle salgın kısa sürede yokedildi.

Sonuç olarak 1893 yılında İstanbul'da açılan tebhirhaneler İmparatorluğun savaşlarla geçen son döneminde ülke sathında yaygınlaştırılarak başarılı dezenfeksiyon çalışmalarıyla salgın hastalıkları yoketmiştir.

BÖLÜM 3. TOPHANE TEPHİRHANE'SİNİN TANIMI

3.1. PLAN ÖZELLİKLERİ

Yapının oturduğu arsa düzgün geometrik şekli olmayan beş kenarlı bir çokgendir. Bir cephesi Tulumacı Sıtkı Sokağına diğeri Lüleçiler Caddesine bakar. İki kenarı bitişik nizam, son kenarı ise 280 cm. yüksekliğinde bir duvar ile yan parselin arka bahçesine bakar.

Tebhirhane binası üç kütleden oluşur **Kütle 1** tek katlı, **Kütle 2** ve **Kütle 3** iki katlıdır. Bu üç kütle de "V" şeklindeki avluya bakar.

Yapının temiz ve kirli olmak üzere iki girişi vardır. Her ikisi de Lüleçiler Caddesi üzerinde yer alır. Temiz girişi 129 x 240 cm. boyutlarındaki Z12D3K nolu kapı ile Z12 nolu koridora açılır. Kirli girişi ise avluya açılır.

3.2. MEKANLAR

3.2.1. ZEMİN KAT

Yapı grubunun doğusunda yer alan **Kütle 1**, tek katlı olup beşik çatı ile örtülüdür. Çatının mahya aşığı, Z03D4 duvarına oturur ve % 38 eğimle her iki yana doğru alçalır. Bu kütle içerisinde, Z01, Z02, Z03, Z04, Z05 ve Z06 nolu mekanlar yer alır (Bkz. Foto 1,2).

3.2.1.1. MEKAN 1 (Z01)

Burası Z06 nolu mekandan ulaşılan, kirli bölüme ait yamuk planlı bir mekandır. Duvarlar yerden 105 cm. yüksekliğe kadar 15 x 15 boyutlarında seramikle kaplanmıştır. Girişin

karşısındaki duvarda (Z01D1) 75 cm. yükseklikte ikisi birbirine yakın olmak üzere üç tane su çıkışı bulunmaktadır. İkili çıkışın alt hizasında kurna izi görülmektedir. Bu mekan yıkanma amaçlı kullanılmaktadır. Mekanda pencere yoktur (Foto 3). Tavan yüksekliği en düşük 355 cm., en yüksek 490 cm. dir. Ancak duvardaki izlerden, mekanda 255 cm. yüksekliğinde asma tavan olduğu anlaşılmaktadır, tamamen yok olmuştur.

3.2.1.2. MEKAN 2 (Z02)

Bu mekan 209 x 406 cm. boyutlarındadır. Z05 nolu mekana 71 x220 cm. boyutlarında bir kapıyla açılır. Aynı zamanda Z02D4 nolu duvarda örülmüş bir kapı görülmektedir (Bkz. Foto 4). Bu kapıyla Z01 nolu mekana geçilmektedir. Z02D2 nolu duvarda zemin seviyesinde 46 x 46 cm. boyutlarında bir delik bulunmaktadır. Ancak düzgün kenarlara sahip olmadığından orjinal olmadığı tahmin edilmektedir. Yerden 335 cm. yükseklikteki asma tavanın büyük bölümü yanmıştır.

3.2.1.3. MEKAN 3 (Z03)

Temiz bölüme ait bu mekan 972 x 718 cm. boyutlarındadır. İçinde Z03D3 ve Z03D1 duvarlarının kesiştiği köşede 220 x 230 cm. boyutlarında bir oda yer alır.

Z03 nolu mekan etüv makinasının temizlediği eşyaların alındığı mekandır. Buhar kazanı da bu mekanda yer alır. Zeminde, buhar kazanının oturduğu döşeme izleri tespit edilmiştir. II. Abdülhamid Fotoğraf Albümünden 90921/3 nolu fotoğrafın bu mekana ait olduğu duvardaki tuğla kemerden tespit edilmiştir (Bkz. Foto 5).

Mekan, Z03D3K nolu 180 x 250 cm. boyutlarında Z03D3K nolu kapı ile Z11 nolu koridora açılır. Temiz eşyalar bu kapıdan çıkmaktadır (Foto 6). Mekanda, Z03D3P1 ve Z03D3P2 nolu avluya açılan iki, Z03D2P nolu Tulumbacı Sıtkı Sokağına

açılan bir, ve Z03D1P nolu dışa açılan bir pencere olmak üzere, toplam dört pencere vardır (Foto 7,8).

Mekanda çatıyı taşıyan üç tane ahşap makas vardır. Tavan yüksekliği, tavan kaplamasına kadar en düşük 380 cm ve en yüksek 516 cm. olmak üzere, eğik bir tavanla örtülüdür (Bkz. Foto 9).

3.2.1.4. MEKAN 4 (Z04)

Z03 nolu mekanın iç köşesinde yer alan bu mekan Z04D3K nolu 67 x 220 cm. boyutlarında bir kapıyla bu mekana bağlanır. Bunun dışında bir bağlantısı veya penceresi yoktur. 220 x 230 boyutlarındaki bu mekan makinaların tamirat deposu olabilir.

3.2.1.5. MEKAN 5 (Z05)

Kirli bölüme ait bu mekan 404 x 747 cm. boyutlarındadır. 147 x 220 cm. boyutlarında Z06D2K nolu kapıyla Z06 nolu mekana açılır. Z02D3K nolu kapıyla Z02 mekanına bağlanır. Etüv makinasının kirli kapağı bu mekanda yer alır. Z05D3P nolu pencereyle avluya bakar (Foto 10,11).

Mekanda yer alan izlerden 350 cm. yükseklikte düz asma bir tavan olduğu anlaşılmaktadır. Mevcut durumda ise asma tavan yıkıldığından dolayı eğimli çatı gözükmetedir (Bkz. Foto 12).

3.2.1.6. MEKAN 6 (Z06)

Bu mekan Z06D3K nolu 182 x 240 cm. boyutlarında bir kapıyla avluya açılır. Kirli eşyalar bu kapıdan gelmekte ve Z05 nolu mekana Z06D2K nolu kapıyla alınıp etüv makinasına yerleştirilmektedir. Yamuk planlı bu mekan, Z06D3K nolu kapıyla duş mekanına açılır. Z06D3P nolu pencereyle avluya

bakmaktadır (Foto 11). Z06D4 ile Z06D1 duvarlarının kesiştiği köşede bir lavabo yer alır (Bkz. Foto 13).

Tavan yüksekliği en düşük 355 cm. en yüksek 490 cm. olmak üzere, çatı konstrüksiyonuna alttan çakılan kaplama tahtalarıyla tavan oluşturulmuştur.

Kütle 2, yapı grubunun güneyinde, Tulumbacı Sıtkı Sokak ile Lüleciler Caddesinin kesiştiği köşede yer alır Bu bölüm tek katlı Z14 nolu ahır, Z12 nolu koridor ve Z07, Z08, Z09, Z10, Z11 nolu mekanların yer aldığı iki katlı kütleden oluşur.İki katlı olan kısım tek eğimli bir çatı ile örtülüdür.Çatı eğimi avluya doğrudur (Bkz. Foto 14).Ahır ve koridor ise tek bir beşik çatı ile örtülüdür. Çatının mahya aşığı Z12D4 duvarı üzerine oturur, Z12 nolu koridorun üstünü ve Z14 nolu ahırını örter (Foto 15).

3.2.1.7. MEKAN 7 (Z07)

Bu mekan Z07D1K nolu kapıyla (87 x 218 cm.) avlunun kirli tarafına açılır. İki katlı kütlenin, avluya bakan kuzey köşesinde yer alır. Z07D1 duvarı bu köşeyi yumuşatmak amacıyla, plan üzerinde eğrisel örülmüştür (Bkz. Foto 16).

Z07 mekanının içinde Z08 nolu mekana açılan 81.5 x 220 cm. ebatlarında bir kapı yer alır. Z07D1P nolu pencereyle avluya bakar. Tavan yüksekliği 317 cm.dir.

3.2.1.8. MEKAN 8 (Z08)

Bu mekana, mevcut durumda Z07D2K nolu kapı ile Z07 mekanından ulaşılır. Ancak mekanda yer alan Z08D1P1 nolu pencerenin, mevcut izlerden ve eski fotograftan, özgün halinde kapı olduğu anlaşılmaktadır. Bu durumda Z07D2K nolu kapının sonradan açılmış olması ihtimali vardır. Ayrıca bu mekanda Z08D1P2 nolu avluya açılan bir pencere bulunur.(Foto 17)

Tavan yüksekliği 350 cm.dir. 1.kat döşemesini taşıyan ahşap kirişlere, alttan çakılan kaplama tahtalarıyla tavan oluşturulmuş, ahşap kaplamaların birleşim yerlerine tavan çıtaları denk getirilmiş, bu çıtalar tavanda, dikdörtgen formunda kapalı şekiller oluşturmuşlardır. Ayrıca, duvar ve tavan kesişimleri ahşap profille dönülmüştür.

3.2.1.9. MEKAN 9 (Z09)

Z09D1K nolu 77 x 194 cm. boyutlarında bir kapı ile avlunun temiz tarafına açılır. Merdiven hattının altında kalan bu mekanda tavan yüksekliği 220 cm.dir (Foto 18). Z09D1P nolu pencereyle avluya, Z09D3P nolu pencereyle ahır kısmına bakar, bu pencere 25 cm. genişliğindedir Z09D2 nolu duvar bağdadi tekniğiyle yapılmıştır (Bkz. Foto 19).

3.2.1.10. MEKAN 10 (Z10)

Z11 nolu koridora Z10D2K nolu 68 x 190 cm. boyutlarında bir kapıyla açılan yamuk planlı bu mekan tuvalet olarak kullanılmaktadır. Z10D4 ve Z10D1 nolu duvarları bağdadi tekniği ile yapılmıştır.

3.2.1.1. MEKAN 11,12 (Z11, Z12)

Z11 ve Z12 nolu mekanlar Lüleçiler Caddesine açılan, uzun bir koridor oluşturur. Koridorun sonunda ise Z03D3K nolu kapı ile girilen etüv odası bulunur (Bkz. Foto 20). Koridorun uzun kenarında ise sırasıyla, Z13D2K nolu kapı ile Z13 nolu mekana girilir bu mekana açılan Z13D2P1,P2 nolu iki tane pencere yer alır. Z14D2K nolu kapı ile ahır kısmına girilir. Z10D2K nolu kapı ile Z10 nolu tuvalet mekanına girilir. Z11D4K1 nolu kapıdan 1.kata çıkan ahşap merdivene ulaşılır. Son olarak Z11D4K2 nolu tuğla kemerli açıklık ile avluya ulaşılır.Koridorun diğerk uzun kenarı ise Tulumbacı Sıtkı Sokağına bakan duvarı oluşturur. Bu duvar

üzerinde Z12D2P1,P2,P3 nolu üç tane pencere ile, koridor Tulumbacı Sıtkı Sokağına bakar (Foto 21).

Z11 nolu mekanda tavan yüksekliği 330 cm.dir. Tavan süslemesi olarak, kaplama tahtalarının ek yerlerini örten tavan çıtaları yer alır. Dikdörtgen formunda uzun kenar boyunca devam ederler. Duvar, tavan kesişiminde ahşap profil döner (Bkz. Foto 22).

Z12 nolu koridorda ise tavan yüksekliği 307 cm.dir. Ahşap tavan konstrüksiyonuna, kısa doğrultuya paralel çakılan kaplama tahtalarıyla tavan oluşturulmuştur (Bkz. Foto 20).

3.2.1.13. MEKAN 13 (Z13)

Z13D2K nolu 87x195 cm. boyutlarında bir kapı ile girilen, 458x209 cm. boyutlarında dikdörtgen planlı bu mekanın, tavan yüksekliği 245 cm.'dir. Z12 nolu koridor mekanına açılan iki adet penceresi vardır (Foto 21). Bu mekanın kayıt ve kontrol odası olarak kullanıldığı tahmin edilmektedir.

3.2.1.14. MEKAN 14 (Z14)

Bu mekan ahır olarak kullanılmaktadır, avlunun kirli tarafına ve Z14D2K nolu kapıyla, Z12 nolu koridora açılmaktadır. Mahyası, Z12D2K nolu duvara oturan beşik çatı, Z12 nolu koridoru ve ahır mekanını örtmektedir. Çatının, ahır bölümü büyük ölçüde yok olmuştur. Bir takım izlerin yardımıyla, çatının bu mekanın tümünü örttüğü tespit edilmiştir (Bkz. Foto 23). Çatıyı taşımak amacıyla mekanın ortasına tuğladan örülmüş üç adet ayak yerleştirilmiştir. Lüleçiler Caddesine bakan cepheye, çatının eğiminden yararlanılarak yerleştirilen pencere, mekana hava ve ışık sağlamaktadır (Foto 24).

Kütle 3, yapı grubunun kuzey batısında yer alır. Avluya bakan bu kütle yandaki binalarla bitişik nizamdadır. İçinde Z15, Z16, Z17, Z18 ve Z19 nolu mekanlar yer alır.

3.2.1.15. MEKAN 15 (Z15)

Z15D2K nolu 130 x 220 cm. boyutlarında bir kapı ile avluya açılır. 844 x 411 cm. boyutlarında yamuk planlı bir mekandır. Z15D2P1 ve P2 olmak üzere iki pencere ile avluya, Z15D1P nolu pencere ile dışarıya bakar (Bkz. Foto 25).

3.2.1.16. MEKAN 16 (Z16)

Z16D2K nolu 120 x 220 cm. boyutlarında ki kapı ile avluya açılan bu mekanda merdiven yer alır. Ayrıca, Z19D2K nolu bir kapı ile tuvalet bu mekana açılır. Z19 nolu tuvalet 106 x 230 cm. boyutlarındadır. Z16 nolu mekandan bağıdadi tekniğiyle yapılmış 12 cm.lik Z19D2 nolu duvar ile ayrılır (Foto 26).

3.2.1.17. MEKAN 17 (Z17)

Bu mekan 97 X 220 cm. boyutlarında Z17D2K nolu kapı ile avluya açılır. Avluya bakan Z17D2P nolu penceresi vardır. Yapılan incelemelerden ve eski fotoğrafından (Bkz.Foto 30), bu mekanın iki ayrı oda olarak inşa edildiği saptanmıştır. Sonradan odalardan birinin kapı ve penceresi örülerek ara duvar kaldırılıp diğer odaya katılmıştır. Mekanda yer alan Z17D2N1 nolu niş eskiden pencere, Z17D2N2 nolu niş ise kapı olarak kullanılan boşluklardır (Bkz. Foto 27).

Mekanda Z17D3 nolu kısa duvar boyunca ocak yer alır (Foto 28).

3.2.1.18. MEKAN 18 (Z18)

Z18D2K nolu kapı ile avluya açılan üçgen şeklindeki bu odanın içi sıvasız bırakılmıştır. Adeta kalan boşluğu değerlendirmek için yapılan bu mekanın, depo olarak kullanıldığı düşünülebilir (Bkz. Foto 29).

3.2.2. BİRİNCİ KAT

3.2.2.1. MEKAN 1 (101)

(+350) kotundaki 101 nolu mekana, 102 nolu sahanlıktan ulaşılır. Mekanda beş adet pencere yer alır, 101D3P nolu pencerenin sonradan açıldığı oran ve detaylarından anlaşıldığı gibi eski fotografta görülmemektedir (Foto 30, 31).

Tavan yüksekliği 274.5 cm.'dir. Pencere parapeti 74.5 cm. yüksekliğindedir.

3.2.2.2. MEKAN 2 (102)

Z11 nolu mekandan başlayan, 17 rıhtlı merdivenle ulaşılan bu mekan sahanlık olarak kullanılır. 101 ve 103 nolu odalara buradan geçilir. Mekanın 102D1 nolu duvarında lavabo yer alır, 102D1P nolu pencere ile avluya bakar. Merdiven korkuluğu yok olmuştur (Bkz. Foto 32).

3.2.2.3. MEKAN 3 (103)

102 nolu sahanlıktan ulaşılan bu mekan yaklaşık 340 x 732 cm. boyutlarında yamuk planlıdır. Mekanda avluya bakan 103D4P1,P2 nolu iki pencere ile sokağa bakan 103D1P, 103D3P nolu pencereler yer alır (Bkz. Foto 33).

1003D2 nolu duvarda üç adet 18 cm. derinliğinde niş yer alır. Ahşap kapaklar takılarak dolap haline getirilmiştir.

3.2.2.4. MEKAN 4 (104), MEKAN 5 (105), MEKAN 6 (106)

Bu mekanlar 1978'de çıkan yangında hasar görmüş, 1. kat döşemeleri ve çatı konstrüksiyonları tamamen yanmıştır, Sadece 105 nolu sahanlık bölümü döşemesi kalmıştır. Döşeme üstü +340 kotundadır. Bu mekanlar personele ait mekanlardır 90921/7 nolu (II.Abdülhamid Yıldız Fotograf Albümleri) fotoğrafın açıklamasında memurin dairesi olarak adlandırılır (Bkz. Foto 30).

3.3. CEPHELER

Yapının sokak cephelerinde kütleler ön plana çıkar, cepheler sıvalıdır ve hiçbir farklı malzeme kullanılmamıştır, nötr yüzeylerdir. Tulumbacı Sıtkı Sokağına bakan cephedeki dört tane pencere (118x150 ve 102x210 cm boyutlarında) dikdörtgen şeklindedir (Foto 7, 34). Lüleçiler Caddesine bakan cephede ise iki tane giriş yer alır. Kirli girişini oluşturan kapı, eski fotoğrafında, tahmini 510 cm genişliğinde ahşap elemanlarla oluşturulmuş bir açıklık şeklinde görülür (Bkz. Foto 30).

Mevcut durumda, sonradan duvar örülen bu kısım üzerinde 266 cm. genişliğinde kapı yer alır, duvarların kapı üstünden bağlantısı yoktur (Bkz. Foto 35). Yapının 1988 tarihli rölövesinde kapı üstünde 240 kotunda bağlantı gözükmektedir, ayrıca kapının iki yanında duvar 50 cm. yükselerek 70 cm. genişliğinde dikmeler oluşturur. Koridor mekanını örten beşik çatının oluşturduğu üçgen alınlıkta, aynı formda bir pencere yer alır (Bkz. Foto 21).

Avlu cephelerinde kapı ve pencere boşlukları dolu tuğla ile örülmüş basık kemerli açıklıklardır. Tuğlalar düşey doğrultuda devam ettirilerek tuğla söveler oluşturulmuştur. Bu söveler duvar yüzeyinden 2 cm. kadar çıkarak doku oluşturur (Bkz. Şekil 5, Foto 18).

İki katlı kütlede kapı, pencere açıklıkları düşeyde birbirini yakalar (Bkz. Foto 36).

Etüv makinasının yer aldığı tek katlı kütlede, beşik çatının oluşturduğu üçgen alınlıkta dairesel bir pencere yer alır, dolu tuğla ile sövesi oluşturulmuştur. Z05D3P ve Z03D3P2 nolu pencereleri ortalayarak yerleştirilen pencere, üçgen alınlığı ortalamamış, çatının kırılma noktasından 127.5 cm sola kaymıştır. +402.5 kotunda ki yatay tuğla bant üçgen alınlığı daha çok vurgular (Foto 1,2)

Üsküdar ve Gedikpaşa Tebhırhanelerinde kapı ve pencere açıklıkları aynı karakterde, tuğla sövelidir. Bu yapıların dış cepheleri özenlidir, Tophane'deki gibi büyük bir avluya sahip olmadıkları için dışa dönük yapılardır. Dairesel pencere bu yapılarda da mevcuttur ancak daire formu elips şeklini almıştır (Bkz. Foto 37,38)

3.4. YAPIM TEKNİĞİ

Yapı kargir yapım tekniği ile inşa edilmiştir. Hafriyat çalışmaları sırasında **Kütle 1**'in temellerinin 380 cm. derine indiği tespit edilmiştir (Bkz. Foto 39). Temellerin bu kadar derine inmesi, yapı arsasının doldurulduğu fikrini verir, bu Tulumbacı Sıtkı Sokak'tan da anlaşılır bina boyunca 230 cm.lik kot farkı olmasına rağmen bu yapıya yansımamış, böylece yapının doğu cephesinde yüksekliği 200 cm.'yi geçen bir istinat duvarı oluşmuştur. **Kütle 1** ve **Kütle 2**'de temeller bu kadar derine inmemektedir. Temel derinlikleri **Kütle 2**'de 140 cm., **Kütle 1**'de ise 60 cm. olarak tespit edilmiştir.

Tüm duvarlarda delikli tuğla (6.5 x 10.5 x 21.5 cm.) kullanılmış ve yüzeyi sıvanmıştır. Kapı ve pencere açıklıklarında dolu tuğla (7.5 x 10.5 x 21.5 ve 7.5 x 10.5 x 10.5 cm.) kullanılmıştır. **Kütle 2**'de Z12 ve Z14 nolu mekanları çevreleyen duvarlar, harman tuğlası ile oluşturulmuştur.

Büyük kemerli açıklıklarda, kemere üstten teğet olacak biçimde yanyana iki tane "I" profil yerleştirilmiştir (Z03D4 ve Z11D4 nolu duvarlar) (Bkz Foto 10).

1. kat döşemelerinde ahşap kirişler (5 x 15 cm) 40'ar cm arayla kısa kenara paralel olarak yerleştirilmiştir. Kaplama tahtaları tavan ve taban yüzeyleri oluşturmak üzere bu kirişlere her iki yüzden çakılmıştır (Bkz. Foto 40).

Çatılarda 5 x 15 ve 5 x 22 cm boyutlarında ahşap (aşık, mertek, kuşak, göğüsleme) elemanlar kullanılmıştır (Bkz. Foto 41).

Döşeme ve çatı kirişlerinin, demir gergilerle dış duvarlarla bağlantısı sağlanmıştır (Bkz. Foto 42, Şekil 7).

3.5. MALZEME

Yapıda en çok kullanılan malzeme pişmiş toprak ürünlerdir. Bunlar duvarlarda, kapı ve pencere sövelerinde, çatıda kullanılan tuğla ve kiremittir. Ayrıca Z01 nolu mekanda fayans kullanılmıştır (Bkz. Foto 43,44,45).

Yapıda kullanılan tuğla, kiremit markaları ve boyutları aşağıda verilmiştir.

Marsilya tipi kiremit malzemeler

*TUILERIES ROMAIN BOYER
Siege Social MARSEILLE

*PARS KİREMİT FABRİKASI 1952
İ.ERDÖNMEZ KARDEŞLER MUDANYA

*FİL KİREMİT VE TUĞLA
FABRİKASI ESKİŞEHİR M.A

*GUIGHARD FRERES

SEON ST.HENRI MARSEILLE

Dolu tuğla markası (kemerlerde kullanılan)

*PIERRE SALOMON

BRIQE EPIL

DE TOUTES QUALITES

(7.5 X 10.5 X 21.5 ve 7.5 x 10.5 x 10.5 cm.)

Delikli tuğla markası

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΑΡΑΞ (6.5 x 10.5 x 21.5)

ΜΥΠΛΟΦΥΤΟΝ

Fayans

*CZECHOSLOVAKIA (15 X 15) beyaz renkli

BÖLÜM 4. YAPI ELEMANLARI

4.1. TEMELLER

Yapının hafriyat sırasında tespit edilen temel duvarları farklı derinliklere ulaşmaktadır. Kütlev 1'de 380 cm., Kütlev 2'de 60 cm., Kütlev 3'te 140 cm. derine inmektedir. Tulum-bacı Sıtkı Sokak'ta bina boyunca 230 cm.lik kot farkı oluşmasına rağmen binaya yansımamıştır, Kütlev 1'in temel duvarları aynı zamanda istinat duvarı vazifesi de görmektedir. Temellerde moloz taş kullanılmıştır. Temel harcı; kireç, kum ve çakıl kullanılarak hazırlanmıştır. Tespit edilen temel duvarı kalınlıkları 90, 70, 53 cm. gibi farklı ölçülerdedir (Bkz. Foto 39,46).

4.2. DÖŞEMELER

Yapının zemin kat döşemesi, blokağ üzerine dökülmüş kireç, kum ve çakıldan oluşan şap ile oluşturulmuştur.

1.kat döşemesi, 5 x 15 cm. boyutlarında ahşap kirişlerle taşınmaktadır. Yaklaşık 40 cm. aralarla, mekanların kısa kenarına paralel yerleştirilmiş olan bu kirişler, duvar boyunca sürekliliğı olan 14 x 14 cm. boyutlarında ahşap hatıllar üzerine oturur (Bkz. Foto 40, Şekil 7).

Döşeme ve tavan yüzeyleri, bu kirişler üzerine her iki taraftan çakılan döşeme tahtası kaplamasıyla oluşturulmuştur. Tavanlarda ahşap çıtalar kullanılarak, geometrik şekiller oluşturulmuş ve tavan kaplamasının birleşim çizgileri kapatılmaya çalışılmıştır. Metal gergilerle, döşeme kirişleri ile yığma duvarlar birbirlerine bağlanmış,

yanal yüklere karşı mukavemetleri arttırılmıştır (Bkz. Foto 22, Şekil 7).

4.3. DUVARLAR

4.3.1. İÇ DUVARLAR

İç duvar kalınlıkları kullanılan delikli tuğla boyutlarına (6.5 x 10.5 x 21.5 cm.) bağlı olarak değişmektedir. İç duvarlarda iki kalınlık gözükmemektedir; 14 ve 26 cm. Z09D2, Z10D1 ve Z19D2 duvarları ahşap konstrüksiyon üzerine bağdadi sıvalı duvarlardır, kalınlıkları 12 cm.'dir.

4.3.2. DIŞ DUVARLAR

Ahır (Z14) ve Z12 nolu koridoru çevreleyen dış duvar 50 cm. kalınlığındadır, malzeme olarak harman tuğlası kullanılmıştır. Kütlev 1 ve Kütlev 2'nin sokak cephelerinde duvar kalınlıkları 40 cm.dir, duvarlar boşluklu tuğla ile oluşturulmuştur. Kütlev 3'ün yandaki bloklara bitişik duvarının kalınlığı ise 22 cm.'dir. Kütlevlerin avluya bakan dış cephe duvarları 26, 34 ve 45 cm. olmak üzere farklı kalınlıklar göstermektedir. Üst kat duvar kalınlıkları ise her yerde aynı ve 26 cm.'dir.

4.4. KEMERLER

Dolu tuğla ile basık kemer formunda örülen kapı ve pencere kemerleri, yine dolu tuğla ile düşey doğrultuda devam ettirilmiştir. Böylece kapı ve pencere açılıtlarının iki yanında tuğla söveler oluşturulmuştur (Şekil 6a,b). Sıvalı duvar yüzeyinden 2 cm. kadar taşırılan tuğla söveler yardımıyla kapı ve pencere açıklıkları vurgulanmıştır. Kemerlerin kilit tuğlaları, diğer tuğlalardan 1, 2 cm dışa taşırılmıştır (Bkz Foto 8,11,18; Şekil 5).

Plan kesitinde tuğla sövelerle, duvarda 6 cm.'lik bir dış oluşturularak kapı ve pencere doğramalarının bu dışlara oturması sağlanmıştır (Şekil 5).

Büyük kemer açıklıklarında kemere binen yükler, yanyana konmuş "I" profilleri ile azaltılmıştır (Z03D4 ve Z11D4).

4.5. MERDİVENLER

Yapıda 1. kata ulaşan iki adet merdiven, Z11 ve Z16 nolu mekanlarda yer almaktadır.

1978'deki yangında yok olan Z16 nolu mekandaki merdivenin sadece izleri mevcuttur. Z16D2 nolu eğrisel (içbükey) duvara yaslanmış, tek kollu, ahşap konstrüksiyon merdiven (+ 013) kotundan (+ 340) kotuna ulaşır. Mevcut izlerden 13 rıhtlı olduğu tespit edilmiştir (Bkz. Foto 26, 47,48).

Z11 nolu mekandan çıkılan merdiven ise yine ahşap konstrüksiyonludur. Z10D1 nolu duvar ile 102D1 nolu dış duvar arasında yer alır, 130 cm. genişliğinde, tek kolludur. Merdiven 12. rıhttan itibaren 90°'lik açı yaparak 102 nolu mekana ulaşır. (+- 0.00) kotundan (+350) kotuna 17 rıhtla ulaşır (Bkz. Foto 32). Merdivenin 102 nolu mekandaki korkulukları yok olmuştur.

4.6. KAPILAR

Yapıda yer alan kapıları iç ve dış kapılar olmak üzere ikiye ayırabiliriz.

Avluya açılan kapı boşlukları dolu tuğla ile örülen kemer ve sövelerle oluşturulmuştur. Söveler duvarda 10 cm. derinliğinde dış yapmış bu dışlara kapı kasaları yerleştirilmiştir. Kemerin eğriselliği, kapının üstüne yapılan pencere ile kapı kanatlarına yansıtılmamıştır.

Z03D3K, Z06D3K, Z15D2K nolu kapılar mevcuttur, boyutları dışında yapım teknikleri aynıdır.

Z03D3K nolu kapı çift kanatlıdır, kanat genişliği 91 cm. yüksekliği ise 253 cm.'dir (Bkz. Foto 50,51). Kapının alt, üst başlığı ve serenlerinin genişliği 16 cm, kalınlıkları 4.5 cm'dir. Bu çerçevenin içine 12 ile 16 cm. arasında değişen 4.5 cm. kalınlığında, birbirleri üzerine bini yapan elemanlar, dikine yerleştirilmiştir. Bu elemanların her biri, kapının iç tarafına alt, üst ve orta hizalarından yerleştirilen demir lamalara, ikişer adet başsız cıvatayla tespit edilmiştir. Aynı zamanda uçları kıvrılmış demir lamalar (kesiti 1x4 cm.), kasaya tespit edilmiş daire kesitli pimplere oturarak kapının menteşesini oluşturur. Kapı kasaları, duvarda dolu tuğla söveler ile oluşturulan 10 cm.'lik dişlere oturtulmuştur.

Z15D2K ve Z03D3K nolu kapılar da çift kanatlıdır. Z15D2K nolu kapının kanat genişliği 65 cm., yüksekliği 220 cm.'dir. Z06D2K nolu kapıdan farklı olarak, alt başlık bulunmaz. Z03D3K nolu kapının kanat boyutları ise 185x220 cm.'dir (Bkz. Foto 6).

Yapının iç mekanlarında ise aynalı (tablalı) kapılar vardır. 101 ve 103 nolu mekanların kapıları 92x220 cm. boyutlarındadır. Birbirine eşit olmayan üçer tablaya bölünmüştür, seren başlık ve kuşakları aynı kalınlıkta 13 cm.'dir. Kapılarda 10 cm. kalınlığında pervazlar yer alır (Bkz. Foto 52). Yapının temiz girişi kapısı da tablalıdır. Kanat boyutları 60x225 cm.'dir; eşit olmayan üç tablaya bölünmüştür (Bkz. Foto 53).

4.7. PENCERELER

Avluya bakan pencereler, duvar yüzeyinden 2 cm. dışarı çıkacak şekilde dolu tuğladan örülmüş basık kemerli açıklıklardır. 21.5 cm.'lik tuğla boyu sövelerin

kalınlığını oluşturur. Denizlik ve damlalık, 2 cm. kalınlığında tek parça mermer levhadan oluşturulmuştur.

Z09D3P, Z07D3P ve Z03D3P1, P2 nolu pencereler (+ 069) kotunda, yatay tuğla bantla alt seviyelerinden birbirlerine bağlıdırlar (Bkz. Foto 2).

Mevcut durumda pencere doğramaları çift kanatlı ve menteşelidir. Ancak, II. Abdülhamid Albümlerindeki fotoğraflarda doğramaların giyotin pencere olduğu görölmektedir (Bkz. Foto 30,49). Z09D1P nolu pencere mevcut haliyle giyotin penceredir (Bkz. Foto 18).

Yapının caddeye bakan pencereleriye, dikdörtgen şeklinde açılmış açıklıklara ve çift kanatlı doğramalara sahiptir. Dış cephede tuğla söveler kullanılmamış, oldukça sade ve gösterişsiz cepheler oluşturulmuştur (Bkz. Foto 7,34). Oysa, Üşküdar ve Gedikpaşa Tebhirhanelerinde dış cephelerde de tuğla kemer ve bantlar görölmektedir (Bkz. Foto 37,38).

4.8. NİşLER

Duvar kalınlığından yararlanılarak 103 nolu mekandaki 103D2 nolu duvarda 18 cm. derinliğinde üç tane niş oluşturulmuş; bunlara ahşap kapaklar takılarak dolap olarak kullanılmışlardır (Bkz. Foto 33).

4.9. ÇATI

Etüv aletlerinin yer aldığı kütle 1, beşik çatı ile örtölüdüş, marsilya tipi kiremit kullanılmıştır. Çatı duvar bitimlerinden 50 cm.'lik saçak yapmaktadır. Z03 nolu mekanda 685 cm.'lik açıklığı gecebilmek amacıyla 3 adet ahşap çatı makası oluşturulmuştur; aşık bu makasların üstüne oturur (Bkz. Foto 9).

Temiz bölümün giriş koridoru ve ahır bölümü de beşik çatı ile örtülüdür, mahya aşığı Z14D2 nolu duvara oturur. Z14 nolu mekanda çatı merteklerinin oturması için üç adet tuğla ayak oluşturulmuştur. Çatı ayaklardan sonra bir ucu Z14D4 nolu duvara oturan üç adet ahşap makas ile taşıtılır (Bkz. Foto 15,23).

Kütle 1 ve Kütle 2'nin çatı sistemi aynıdır; ahşap kirişler ile tavan oluşturulmuş; ortada yer alan ahşap aşık (5x22 cm.), göğüsleme (5x15 cm.) ve kuşaklamalar (4x8 cm.) ile sağlamlaştırılmıştır (Bkz. Foto 33).

4.10. SAÇAK

Yapının eski fotoğraflarında **Kütle 1** ve avludaki sundurmanın saçak bitimlerinde, ahşap dekopaj saçak süsleri görülmektedir. Benzer süsler Gedikpaşa Tebhirhanesinde de görülmektedir. Ancak günümüze ulaşamışlardır (Bkz. Foto 30,38).

Kütle 1 ve Kütle 2'de çatı bitimlerinde saçak silmesi yer alır. Eski fotoğrafında yağmur oluklarının bu silmelerin içine gizlendiği görülmektedir (Bkz. Foto 49).

BÖLÜM 5. TİPOLOJİK KARŞILAŞTIRMA

5.1. PLAN VE KÜTLE ÖZELLİKLERİ AÇISINDAN

Tebhirhane yapıları işlevleri gereği temiz ve kirli olmak üzere iki bölümden oluşur. Dolayısıyla iki ayrı girişleri vardır. Bu kabuller çerçevesinde her üç tebhırhanede de, arsaların şeklinden de kaynaklanan farklı tasarımlar söz konusudur.

1943 tarihli "Tephir Vasıtaları ve Temizleme Tesisleri" isimli kitapta basit bir Temizleme İstasyonu Projesi sunulmuştur (Bkz. Şekil 8). Burada etüvün yerleşimi görülmektedir.

Gedikpaşa Tephirhanesi 2250x2100 cm. boyutlarında yamuk planlı bir yapıdır. Her iki kapısı da Gedikpaşa Camii Sokağına açılır. Etüv kazanının bulunduğu kirli ve temiz mekanlar kütlenin ortasında yer alır. Temiz tarafın ebatları 860x840 cm. dir. Etüv kazanının yer aldığı bölüm tek katlı ve kat yüksekliği fazladır. Beşik çatı ile örtülmüştür. Her iki yanındaki mekanlar tek eğimli çatı ile geçilmiş ve eğimleri yapının dışına doğru verilmiştir. Yapının oturduğu alan 475 m² dir

(Bkz. Foto 38, Şekil 10).

Her iki girişin sonunda yer alan merdivenlerle 1. kata ulaşılır ve bu katta personele ait mekanlar vardır.

Üsküdar Tebhırhanesinde kirli girişi Tebhırhane Sokağına, temiz girişi ise Doğancılar caddesine bakar. Her iki giriş ince uzun birer avluya açılır, ve bu avluların uzun kenarlarından birinde personele ve idari bölümlere ait

mekanlar yeralır.Bu bölümler tek katlıdır ve çatı eğimleri avluya doğrudur (Bkz. Foto 37, Şekil 9).

Üsküdar Tebhirhanesinin oturduğu alan 596 m² dir

Tebhirhanelerin plan özelliklerine bakıldığında belirli kabuller dışında esnek davranıldığı görülmektedir. Kazanın bulunduğu temiz taraf, Üsküdar Tebhirhanesinde 52 m², Gedikpaşa da 72 m², Tophane de ise 71 m² dir. Kazanın yer aldığı kütledeki mekanların kat yükseklikleri, ki bu her üç tebhirhane binası için de geçerlidir, fazladır ve bu hacimler beşik çatı ile örtülmüştür. Yine her üç tebhirhanede, bu bölümler tek katlı mekanlardır.

Gedikpaşa ve Tophane Tebhirhanelerinde, personele ait üst katlar yeralır.Üsküdar Tebhirhanesi'nde ise tüm kütleler tek katlıdır.Gedikpaşa ve Üsküdar plan şeması açısından daha fazla benzerlik gösterir.Her iki tebhirhanede de girişler uzun koridorlara açılır. Gedikpaşa da bu bölümlerin üstü çatı ile örtülüdür. Tophane Tebhirhanesi'nde ise compact bir kütle oluşturulmamış, avlu etrafına dizilmiştir.Burada etüvün yer aldığı kütle, yapının doğu köşesinde bulunur (Bkz. Foto 57).

5.2. STRÜKTÜR ÖZELLİKLERİ AÇISINDAN

Tebhirhanelerin strüktür sistemi karma düzenle oluşturulmuştur. Yapıların duvarları kargir, çatı örtüsü ise ahşaptır.

Tophane, Üsküdar Tebhirhanesi'yle kıyaslandığında duvar kalınlıklarının aynı olduğu görülür. Duvar kalınlıkları tuğla boyutlarına (6.5x10.5x21.5 cm.) bağlı olarak değişmektedir. Bir tuğla örgüsü (26 cm.) ve birbuçuk tuğla örgüsü (40 cm.) tekniğiyle oluşturulmuştur.

Çatılar ve kat döşemeleri ahşap strüktürlüdür. Büyük çatı açıklıklarında ahşap makaslar sadece Üsküdar Tebhirhanesi'nde de görülmektedir.

5.3. YAPIM TEKNİĞİ VE MALZEME AÇISINDAN

Yapım tekniği ve malzeme açısından Tebhirhane yapıları birbirine benzer. Taşıyıcı duvarlarda delikli tuğla kullanılmış ve yüzeyler sıvanmıştır. Pencere ve kapı boşlukları dolu tuğla ile oluşturulmuş basık kemerli ve tuğla söveli açıklıklardır.

Tebhirhane yapıları dışında, benzer cephe öğelerinin aynı malzeme kullanılarak oluşturulduğu, 19. yüzyıl sonu ve 20.yüzyıl başı yapıları sıkça görülebilir (Bkz. Foto 58,59).

Harbiye'de Kuyumcu İrfan Sokak üzerinde yer alan sıra evlerde, benzer pencere düzenleri bodrum katlarında görülmektedir (Bkz. Foto 60,61.62). 1. kat döşeme seviyesinden geçen ya da 1.kat pencerelerini alt seviyelerinden başlayan tuğla bantlar Tebhirhane'de Kütüphane 1'de (Foto 1,2) görülen yatay bantlarla benzerlik gösterir

Kadıköy Uzun Hafız Sokak'ta yer alan konut dizisinde giriş kapısının tuğla örgü basık kemeri ve düşey tuğla sövelerle birleşimi Tophane Tebhirhanesiyle benzerlik göstermektedir (Bkz. Foto 63,64).

Tarlabaşı Süslü Saksı Sokak'ta yer alan yapının; pencere söveleri ve sıvalı duvar yüzeyleriyle olan ilişkisi, yapının köşelerindeki tuğla plastırlar Tophane Tebhirhanesi ile aynı cephe öğelerinin kullanımıştır. Neoklasik özellikler taşıyan tuğla kornişler farklıdır; kemerlerin kilit noktalarında ve düşey sövelerle birleşim noktalarında yer alan kabartma siva elemanlar, eklektik unsurlardır,

yapım tekniği olarak bir farklılık getirmez (Bkz. Foto 65,66).

1893'de Tebhirhanelerle aynı dönemde inşa edilen Tekel'e ait Bomonti Bira ve Malt Fabrikası malzeme ve yapım tekniği açısından benzerlikler göstermektedir (Bkz. Foto 67,68,69).

Sonuç olarak (7.5x10.5x21.5 cm.) ebatlarındaki dolu tuğlaların kullanılmaya başlanmasıyla temelde benzerlikler taşıyan cephe öğeleri, farklı yapı türlerinde kullanılmıştır.

BÖLÜM 6. YAPIDAKİ BOZULMALAR

6.1. MALZEMEDEKİ BOZULMALAR

Yapıda kullanılan malzemelerin bozulmasında, nem en önemli etkindir.

Yapı 1973'de Temizlik İşleri Müdürlüğü'ne verilmiş; o tarihten itibaren depo olarak kullanılmıştır. Toplattırılan seyyar satıcıların tezgah ve arabaları burada alıkonulmuş, dolayısıyla yapıya gerekli bakım yapılmadığı gibi çöplük gibi kullanılmıştır.

Özellikle çatı örtüsünün ve olukların tahrip olması sonucu, yağmur suları cephe yüzeyinden akarak, duvarların bünyesinde su toplanmasına yol açmıştır. Dış sıvanın bağlayıcılığını bozan nem, ufalanmasına, duvarla aderansının ortadan kalkmasına neden olmuştur. Yapının birçok yerinde dış sıva dökülmüş ya da kabarmıştır.

Tuğlaların büyük kısmı sağlamdır. Ancak bazı tuğlalar, üretim sürecindeki malzeme ve fırınlama farklılıklarından dolayı bozulmuştur.

Kapı, pencere kemer ve sövelerinde kullanılan dolu tuğla malzeme, suyun etkisiyle bünyesindeki ayrışmalar sonucu ufalanmalar meydana gelmiştir. Homojen dağılım göstermeyen dolu tuğla malzemedeki bozulmaların üst kat pencerelerinde ve yapının az güneş gören cephesinde daha çok olduğu tespit edilmiştir.

Saçak hizasında ahşap kirişlere bağlanan gergi demirleri, suyun etkisiyle paslanıp genleşmiş ve saçak profillerinde parçalanmalar meydana gelmiştir.

Çatı konstrüksiyonunu oluşturan ahşap malzemeler su aldığı yerlerde çürümüş ve taşıyıcı özelliği zayıflamıştır. Ayrıca yangın dolayısıyla kütle 3'te ahşap malzemenin tamamı yanmış, kütle 1'de ise çatının bir kısmı zarar görmüştür.

202 nolu mekanda asma tavan çürüyerek çökmüştür.

Ara kat döşeme kaplamalarının duvarla birleştiği kimi noktalarda, suyun etkisiyle ahşap çalınmış ve çürümüştür.

6.2. STRÜKTÜREL BOZULMALAR

Yapıda görülen en önemli strüktürel problem, Kütle 1'in Kütle 2 ile birleştiği bölümde yer alan D4K2 nolu kemerli geçit ve üst katında gözlenmektedir; burada kütlelerin farklı oturmasından kaynaklanan deformasyonlar söz konusudur. Bu yapının tasarımından kaynaklanmaktadır kütleler arasında düşey derz oluşturulmamıştır.

Bunun dışında ciddi strüktürel bozulmalar gözükmemektedir. Taşıyıcı duvarlarda çatlak, düşeyden ayrılma gibi, özel müdahale gerektirecek durumlar sözkonusu değildir.

Kütle 3, yangın sonucu ahşap çatı ve döşeme konstrüksiyonlarını kaybettiği için, cephe duvarı yatay bağlantılarından mahrum kalmıştır. Ancak duvarda düşeyden ayrılma tespit edilmemiştir. Tekrar oluşturulacak kat döşemeleri ile duvarın yatay bağlantıları sağlandığında, statik problem çözülebilir.

Diğer bir problem, duvar örülürken yerleştirilen kat kirişlerinin üzerine oturacağı (14x14 cm.boyutlarında) ahşap hatılların, Kütle 3'de kimi yerlerde yangın sonrası

statik açıdan duvarda zayıflamalar söz konusudur. Diğer iki kütlede bu anlamda bir problem yoktur.

Kütle 2’de, bakımsızlık sonucu çatı yalıtımı kalmamış, buda ahşap çatı kontrüksiyonunun çürümesine sebep olmuştur. Ayrıca yapının en üst kotundaki tuğla sıraları dış etkenlere fazlasıyla maruz kaldıkları için derz harçları ayrılmıştır.Çatıyı taşıyan ahşap kirişlerin duvar bağlantıları böylece zayıflamıştır.

6.3. KULLANIMDAN DOĞAN BOZULMALAR

Kullanımdan doğan bozulmalar, malzemedeki bozulmalar (BÖLÜM 6-6.1) ve restitüsyon (BÖLÜM 7) başlıkları altında tarif edilmiştir.

BÖLÜM 7. RESTİTÜSYON

İstanbul Üniversitesi, Tıp Tarihi Enstitüsü öğretim görevlisi Nuran Yıldırım'ın, Osmanlı İmparatorluğunda Tebhirhaneler isimli makalesi ve kendisi ile yapılan görüşmeler, tebhirhane yapılarının işleyiş şemaları hakkında fikir vermiştir.

Üsküdar Tebhirhanesi incelenerek mevcut olan etüv kazanının konumu, boyutları, mekanların işlevleri tespit edilmiştir. Etüv kazanı, 150 cm. çapında silindir formunda ve uzunluğu 200 cm.'dir, yatay olarak durur. Kirli tarafta sadece kapak kısmı bulunurken kazanın kalan kısmı temiz bölümün içinde yer alır. Kazanın içinde her iki tarafa doğru çekilebilen eşyaların dizildiği metal raf sistemi yer alır. Buhar kazanı ise 92 cm. çapında, 205 cm. yüksekliğindedir. Temiz bölümde dik olarak yerleştirilmiştir. Tophane Tebhirhanesi'nde, buhar kazanının oturduğu taban tespit edilmiştir. Ayrıca Abdülhamid Fotoğraf Albümü'nden edinilen fotoğraflarda her üç yapının etüv kazanları gözükmemektedir, üçüde birbirinin aynıdır.

Gedikpaşa Tebhirhanesi 80'li yıllarda yıkıldığı için Şehremaneti İdare-i Sıhhiyesi Dersadet 1910'da yer alan çizimde plan ve mekanların işlevleri, Tophane Tebhirhanesi ile kıyaslanmasına imkan vermiştir.

Binanın fiziksel durumunun bize sunduğu bir takım ipuçları değerlendirildiğinde, 217 nolu mekanın ilk halinde, iki ayrı mekandan oluştuğu ancak ara duvarın yıkıldığı ve tek bir mekana dönüştürüldüğü tespit edilmiştir. Diğer odanın kapı ve penceresi örülerek iptal edilmiştir.

Z08 nolu mekanın avluya açılan kapısı örölerek pencereye dönüştürülmüş, Z07 nolu mekana, Z07D2K nolu kapı açılarak bağlanmıştır.

Z02 nolu mekan ile Z01 nolu mekan arasındaki kapının örüldüğü izlerden tespit edilmiştir. Bu değişiklikler, kullanımın zamanla farklılaşması sonucu kullanıcıların yaptıkları tadilatlardan kaynaklanmaktadır. Z07 nolu mekanın yıkanma amaçlı kullanıldığını, duvarlardaki seramik kaplamadan ve o bölgede yaşayan yaşlı insanların tanıklıklarından tahmin edebiliyoruz. Örülen kapının üzerine, Z01 nolu mekanda seramik döşenmiş olması, mekanı yıkanma işlevi verebilmek amacıyla kapının örüldüğünü düşündürüyor.

II.Abdülhamid Fotoğraf Albümünde, Tophane Tebhirhanesine ait üç adet fotoğraf, yapının orjinal durumuyla ilgili görsel malzemeyi oluşturur. Fotoğraflar yapının özgün durumuna ilişkin şu verileri içerir.

Kütle 1'de ve avludaki sundurmada, ahşap dekopaj saçak süsleri yer almaktadır. Bunlardan hiçbir iz kalmamıştır.

Kütle 2 ve Kütle 3 te çatı olukları saçak kornişinin içine yerleştirilmiş, dışarıdan gözükmemektedir. Düşey yağmur boruları saçak kornişinin içinden geçerek, oluk ile birleşir. Mevcut durumda oluklar saçak profilinin önüne yerleştirilmiştir.

Pencere doğramaları, mevcut menteşeli doğramalardan farklıdır, giyotin pencereler fotoğraflardan tespit edilebilmektedir.

Avluda yer alan ahşap seperasyon, tuğla duvar ile yer değiştirmiştir. Kaldığı ki mevcut durumda tuğla duvarın yapıyla birlikte tasarlanmadığı, yapıyla birleşim detaylarından da anlaşılmaktadır.

Kirli bölüm girişinden çekilen fotoğraf, mevcut durumdan farklıdır. Fotograftan oranlayarak 510 cm kabulü ile hareket ettiğimiz kapı açıklığı, Kütüphane 3 ile ahır duvarı arasındaki 467 cm'lik mesafeden 43 cm fazladır. Mevcut ahır duvarı fotoğrafta görülen ahşap seperasyonun yerini almıştır.

Fotoğrafta kapıdan sonrası gözükmediği için duvarın orjinal durumu hakkında fikir edinememekteyiz. Ayrıca yapıda ahır bölümünü ve Z12 nolu koridoru çevreleyen duvarda, binanın bütününden farklı olarak harman tuğlası kullanılmış olması bu bölümlerin ek olduğunu düşündürmektedir. Ancak yapının oturduğu arsa düşünülürse iki sokağın birleşiminde yer alan bu bölümün yapıyla beraber tasarlandığı ağır basmaktadır. Bu bölümlerde harman tuğlası kullanılması ise ekonomik nedenlerle açıklanabilir.

BÖLÜM 8. RESTORASYON

8.1. YENİ KULLANIMA İLİŞKİN ÖNERİLER

Yapının Halk Evi olarak kullanılması düşünülmektedir. Kütüphane 1'de bulunan 203 ve 205 nolu mekanlar boyutlarından dolayı, konferans ve seminer salonları olarak kullanılacaktır. Z05D3 nolu duvara paralel olarak örülen duvar, Z03 ve Z05 nolu mekanların önünde koridor oluşturacak ve mekanlar bu koridordan kullanılacaktır.

203 nolu mekana girebilmek için Z03D4 nolu duvarda 120 cm. genişliğinde bir kapı açılmıştır.

Z06 nolu mekan fuaye olarak kullanılıp daha önce ıslak hacimin bulunduğu Z01 nolu mekana tuvalet ve lavabolar yerleştirilmiştir.

Kütüphane 2'de yer alan Z15 nolu mekan, avluyla olan ilişkisinde gözönüne alınarak kafeterya yapılmıştır.

1.kat merdiveninin bulunduğu Z16 nolu mekanda, röleve verilerinden faydalanılarak orjinal ahşap merdiven tekrar inşa edilecektir. Z17 nolu tuvalet kapısı dışa açılacak, böylece içeriye lavabo yerleştirilebilecektir.

Z17 nolu mekan sahaf dükkanı yapılacaktır. Bununla bağlantılı olarak Z06 nolu mekan eski kitapların onarıldığı bir atölye olarak kullanılacaktır. Z04 nolu mekan kütüphanedir. Z18 nolu mekan giriş kontrol odası yapılacaktır.

Kütle 1'de, yeralan Z07, Z08 ve Z09 nolu mekanların arasındaki duvar kaldırılacak ve tek bir mekan halinde tasarlanarak, Tophane'de tarihi geçmişi olan lülecililiği yaşatmak için, lüle atölyesi haline getirilecektir.

Z11 ve Z12 nolu koridor mekanları(Z12D3K nolu kapının kullanılmasına gerek görülmediğinden ve tüm girişlerin avlu kapısından yapılmasına karar verildiği için), sergi holü olarak kullanılacaktır. Z12D1 nolu geçişe kapı yapılarak akşamları güvenlik amacıyla kapatılması sağlanacaktır.

Z14 nolu mekana atölyeler (Resim, Heykel, Müzik) yerleştirilmiş ve çatı örtüsünde yırtık oluşturularak mekanların günışığı alması sağlanmıştır. 235 cm. yüksekliğinde oluşturulan betonarme plak çatıdaki yırtığın altına getirilerek yağmur korunumu sağlanmıştır. Ayrıca bu plakta açılan dairesel deliklere pleksiglas fanuslar yerleştirilerek holünde ışık alması düşünülmüştür.

Kütle 2'nin üst katlarında, 101 nolu mekan yöneticiye ait odadır. 102 nolu mekan merdiven sahanlığıdır. 103 nolu mekan ise kalem işleri ve personel için ayrılmıştır.

8.2. ONARIMA İLİŞKİN ÖNERİLER

Yapının uzun süre bakımsız kalması sonucu ve yapı elemanlarının su alması, malzemede çürümelere neden olmuştur. Çatı konstrüksiyonunu ve kat döşemelerini oluşturan ahşap malzemelerin tamamına yakını yenilenmelidir. Kütle 3'de yangın sonucu yokolan döşeme ve çatı konstrüksiyonu, yapıda kullanılan geleneksel yöntem ve malzeme ile yeniden oluşturulacaktır. Kullanılacak gergi demirleri paslanmaz çelikten üretilerek, zaman içinde çürümesi önlenecektir. Yapıda kullanılan boşluklu tuğla malzemenin, kırılmış yada bozulmuş olanları üretimi yapılan boşluklu tuğla malzeme ile değiştirilecektir. Ancak dolu

tuğla malzemenin köşelerinin pahlanmış olması özel bir üretim gerektirmektedir. Dolayısıyla bu tuğlalara, restorasyon tarihi yazılarak müdahale yapıldığı belgelenecektir.

Kapı ve pencere kemerlerinde yeralan, zamanla ufalanmış, parçalanmış dolu tuğla malzeme çürütülecek ve yerlerine (kireç-su-kum karışımından meydana gelen harç kullanılarak) yeni üretilen tuğlalar yerleştirilecektir.

Sıvaların bağlayıcılığını yitirmesi ve çoğu yerde dökülmüş olması yapıdaki sıvaların sökülerek yeniden yapılmasını gerektirmektedir. Bu işlem sırasında tuğlaların durumu ve yapıdaki çatlakların tespiti daha sağlıklı yapılabilir. Kütle 1 ve Kütle 2'nin birleştiği noktadaki strüktürel problemde böylece daha iyi gözlenecek ve iyi bir çözüm üretilebilecektir.

Şayet kütleler statik hale geçtiyse, çatlaklar onarılacak ve Z11D4K2 nolu avluya açılan kemerli geçitteki deformasyon o şekilde bırakılacaktır. Kemere teğet geçen I profiller, zamanla yorulduğu için yenileriyle değiştirilerek sağlamlaştırılacaktır.

Yapıya verilecek işlev gereği, bir takım yenileme çalışmaları yapılacaktır. Yapının ısıtılması için avluda, zemin seviyesinin altına inilerek bodrum katta ısıtma merkezi oluşturulacak ve zemin kotunun altından geçirilen borular, mekanlarda mümkün olduğunca az dolaştırılarak panel radyöterlere bağlanacaktır. Borular zeminde özel olarak oluşturulan kanallardan geçirilerek, müdahale imkanı sağlanacaktır. Bodrumdaki ısıtma merkezine Z14 nolu mekandan, merdivenle ulaşılabilecektir. Z17 nolu mekandaki ocak iptal edilerek bacası, ısıtma merkezi için onarılarak yeniden kullanılacaktır.

Avlu için oluşturulacak döşeme P.14 (Restorasyon) 0.00 kotu planında gösterilmiştir. Buna göre mozaik harcı ve 25x25

cm. boyutlarında döşeme tuğlası kullanılarak döşemenin yüzeyi oluşturulacaktır. Döşeme, yapıya yanaştırılmamış 50 cm. mesafe kala kesilmiştir, kalan 50cm.'lik bant üzerine iri çakıl taneleri serilmiştir. Bu çakılların altında ızgaralı yağmur suyu kanalları yer alır (Bkz. P.18)

Z14 nolu mekanda "I" ve "U" profili demirler kullanılarak atölye bölümleri oluşturulacaktır.

Avlu girişi(Kirli Eşya Girişi) ile ilgili elimizde yeterli veri olmadığından, bu giriş yapının genel karakterine uygun olarak yeniden oluşturulacaktır.

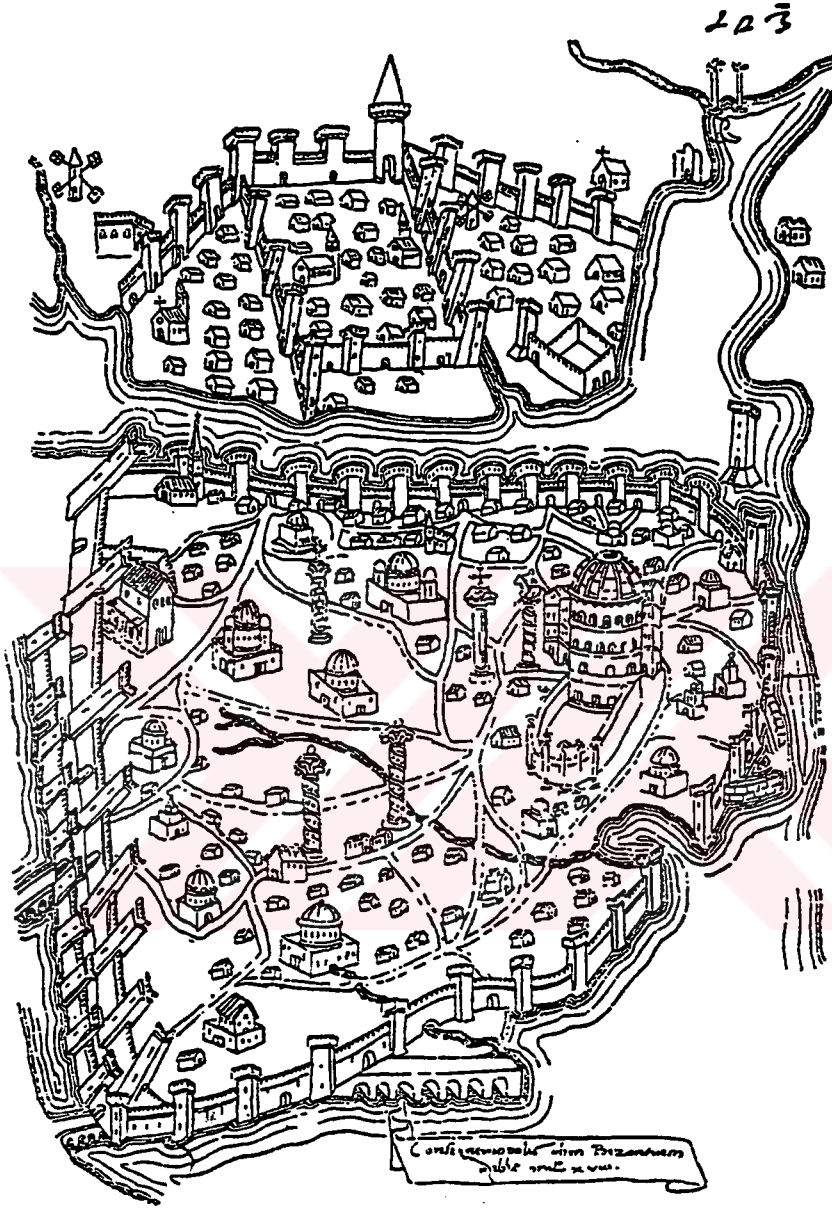
BÖLÜM 9. SONUÇ

Tarihi yapılar üzerinde yapılan tahribatlar ve yıkımlar, yaşadığımız çevrenin gün geçtikçe kimliğini yitirmesine neden olmaktadır.

Bu çalışmanın konusunu oluşturan Tophane Tebhirhanesi'de kuruluşunun 99. yılında, Mart 1993'te yıktırılmıştır.

Çevremizdeki tarihi yapılarla beraber yaşamak yerine onları suretlerinden tanımaya çalışmak oldukça üzücüdür ki bir çok yapı için böyle bir olanağımız dahi yoktur.

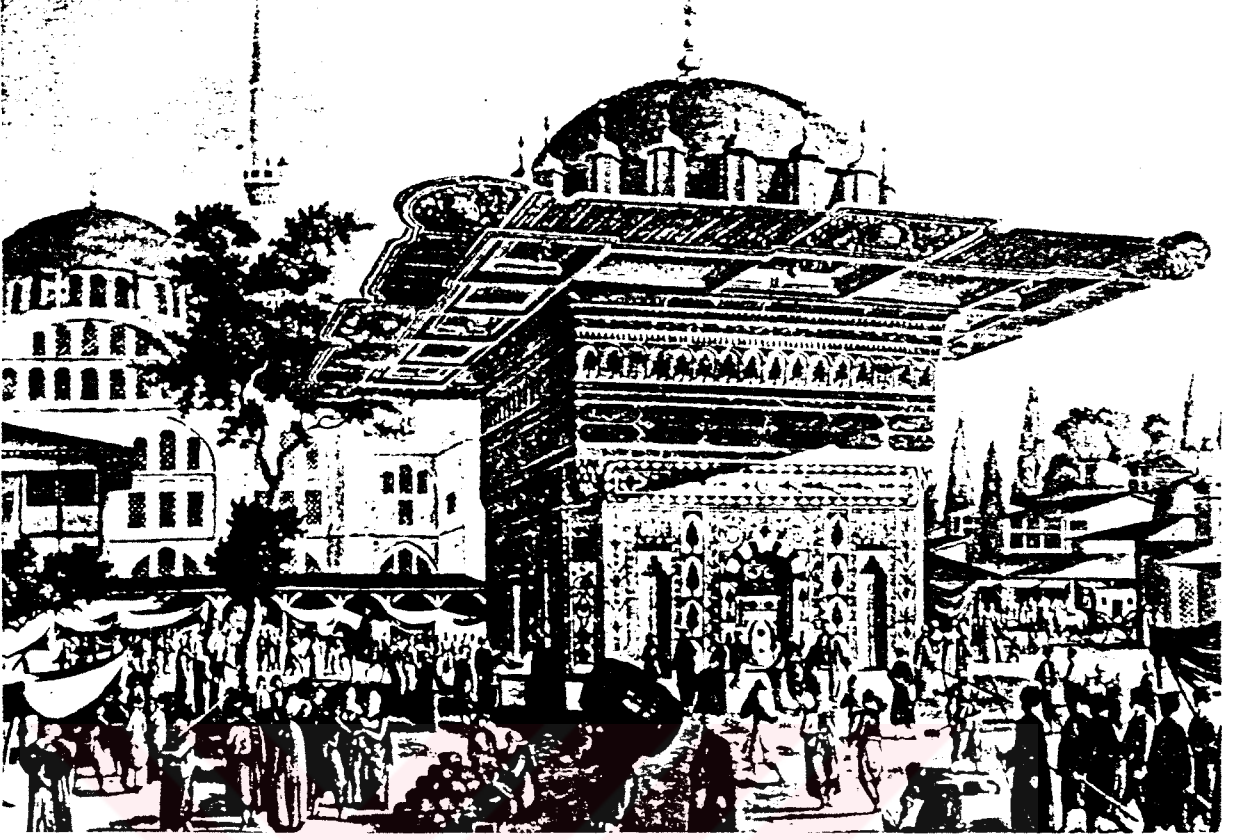
Bu çalışmada Tophane Tebhirhanesi'nin doğru olarak belgelenmesine çalışılmış ve restitüsyon önerileri oluşturulmuştur. İşlevini yitiren bu yapının, çağdaş yaşama katılabilmesi için önerilen yeni işlevin yapıya adaptasyonu restorasyon projesiyle sunulmuştur. Bu yapılırken mümkün olduğu ölçüde yapının bütünlüğü korunmaya çalışılmıştır.

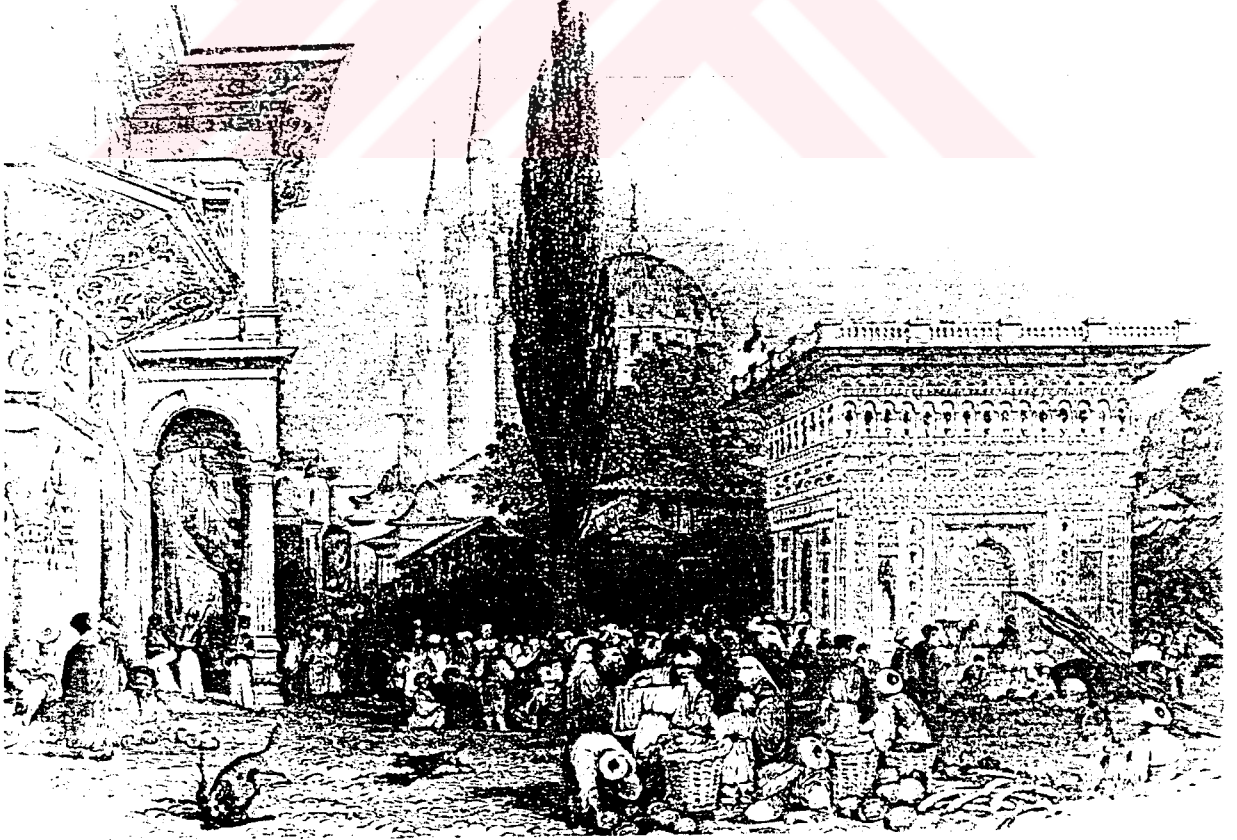
ŞEKİL 1. 1422'de İstanbul, Buondelmonti.

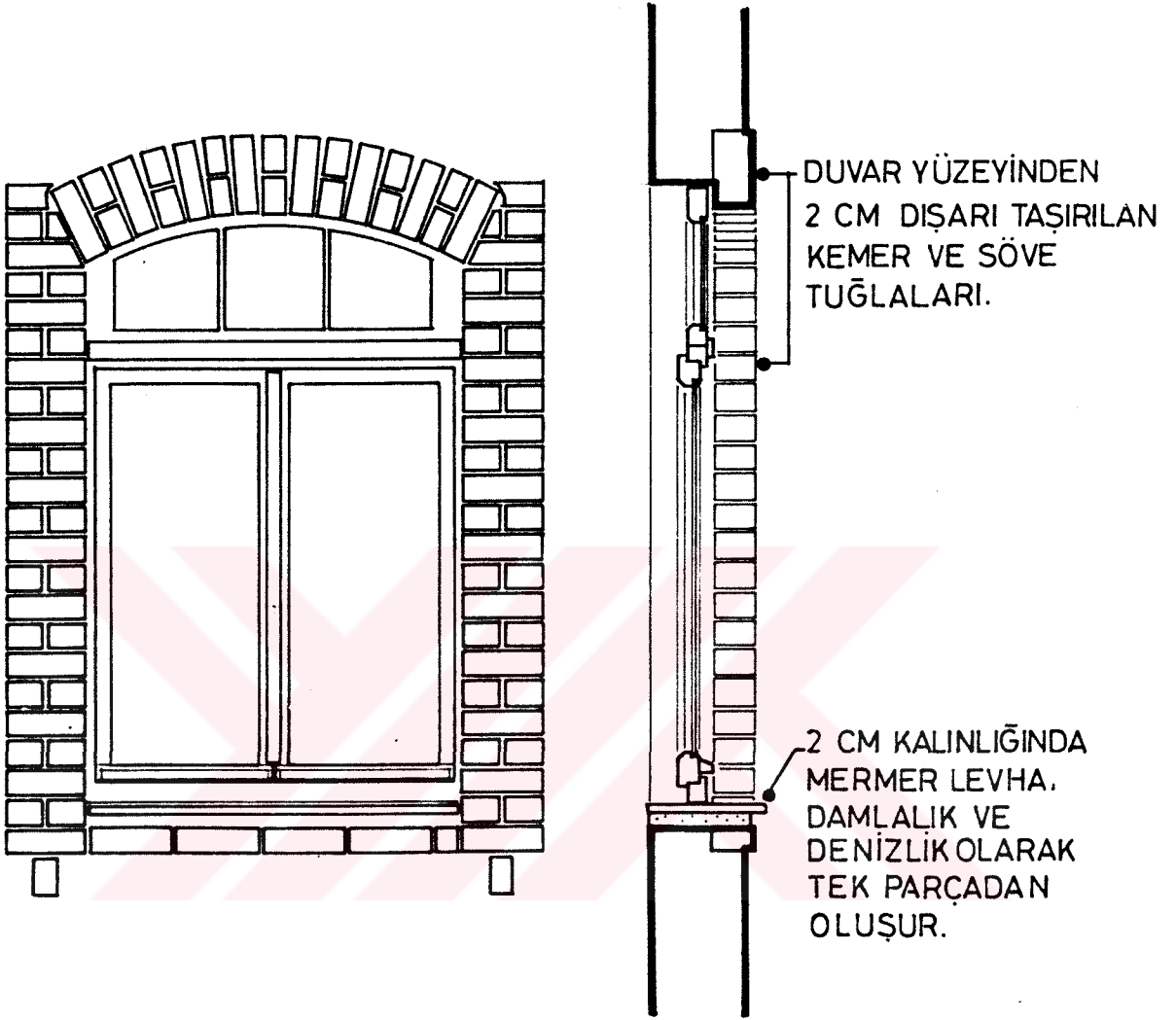
ŞEKİL 2. 16. yüzyıl İstanbul, Matrakçı Nasuh.

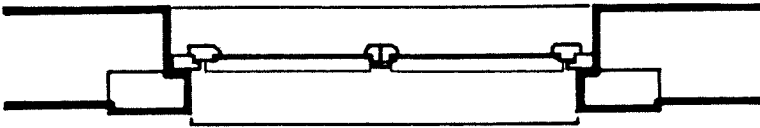
ŞEKİL 3. Tophane Çeşmesi, Melling.

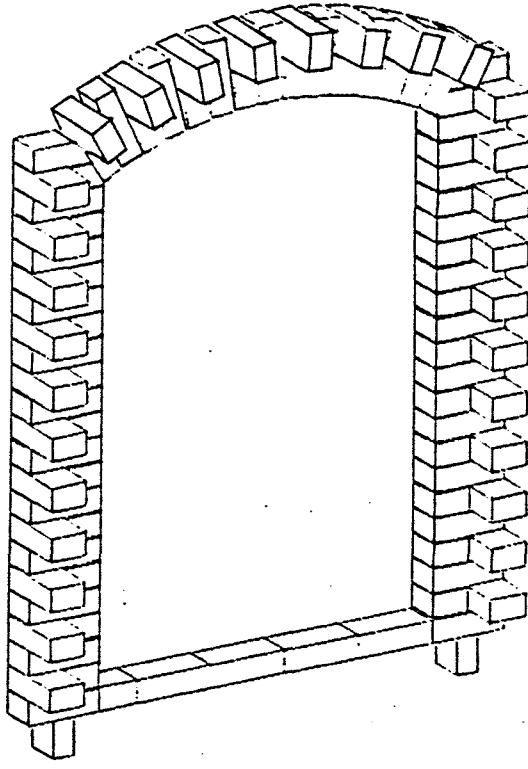
ŞEKİL 4. Tophane Çeşmesi, Allom.

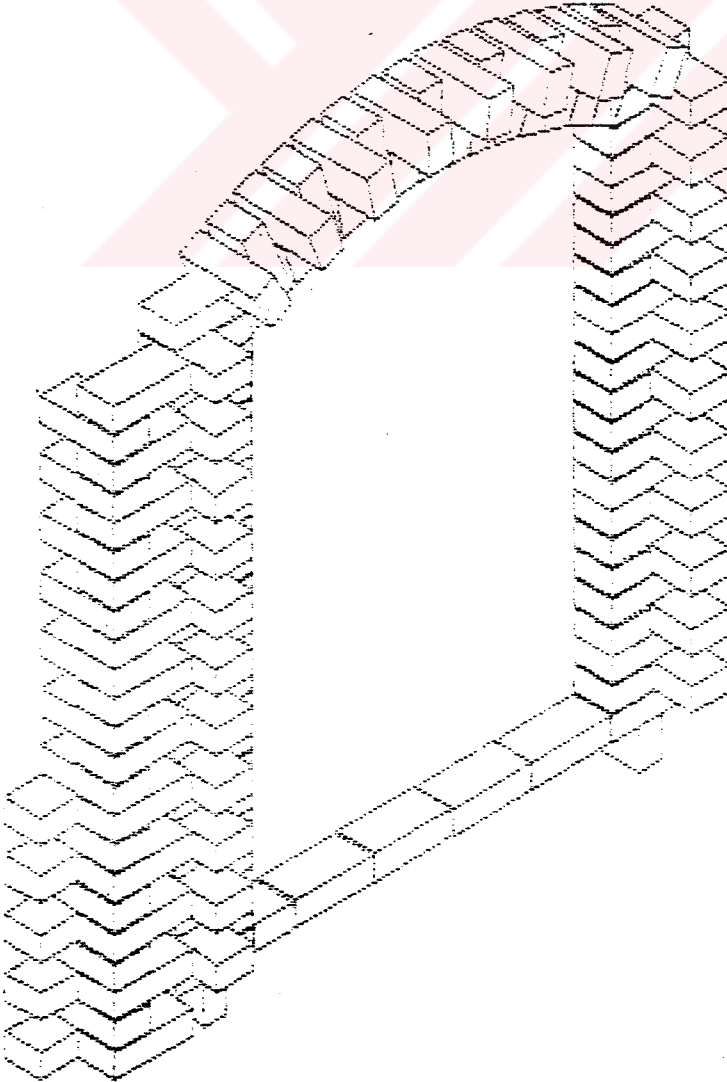
PENCERE DOĞRAMASI, TUĞLA SÖVELERLE
OLUŞTURULAN 10 CM'LİK DİŞLERE OTURTULUR.

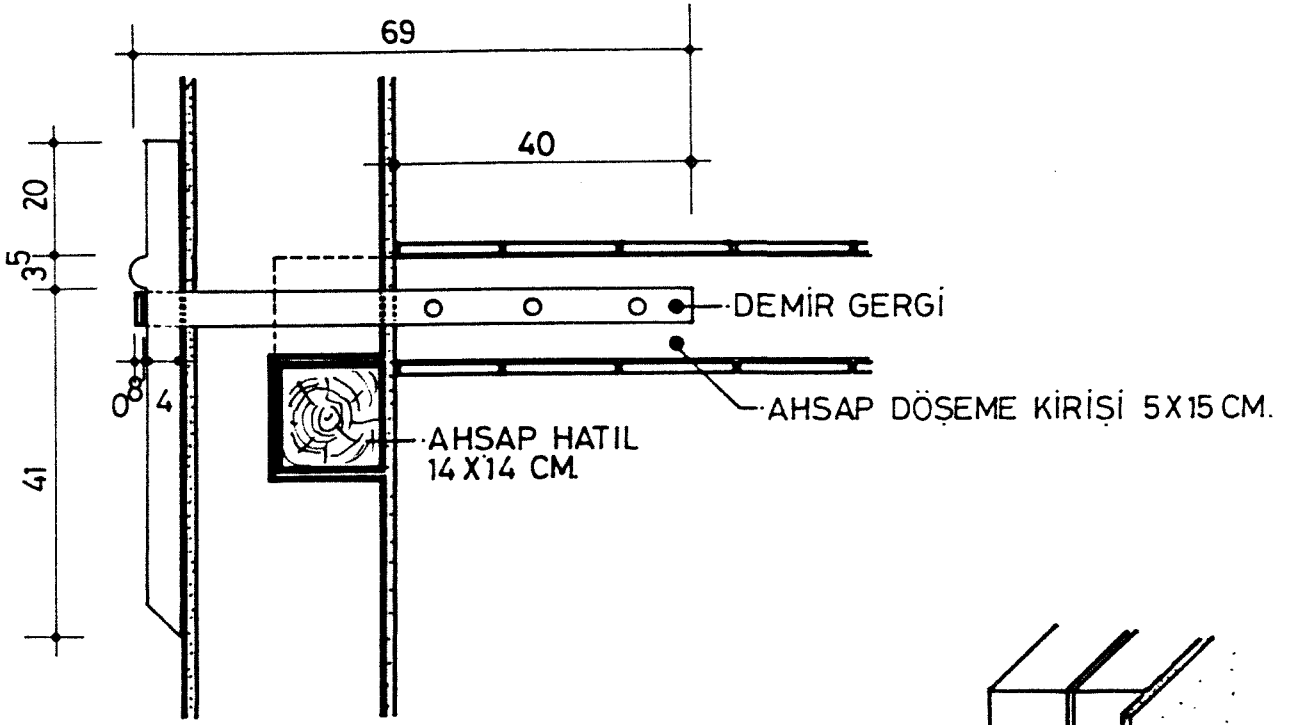
ŞEKİL 5. Pencere, plan - kesit - görünüş , 1/20.

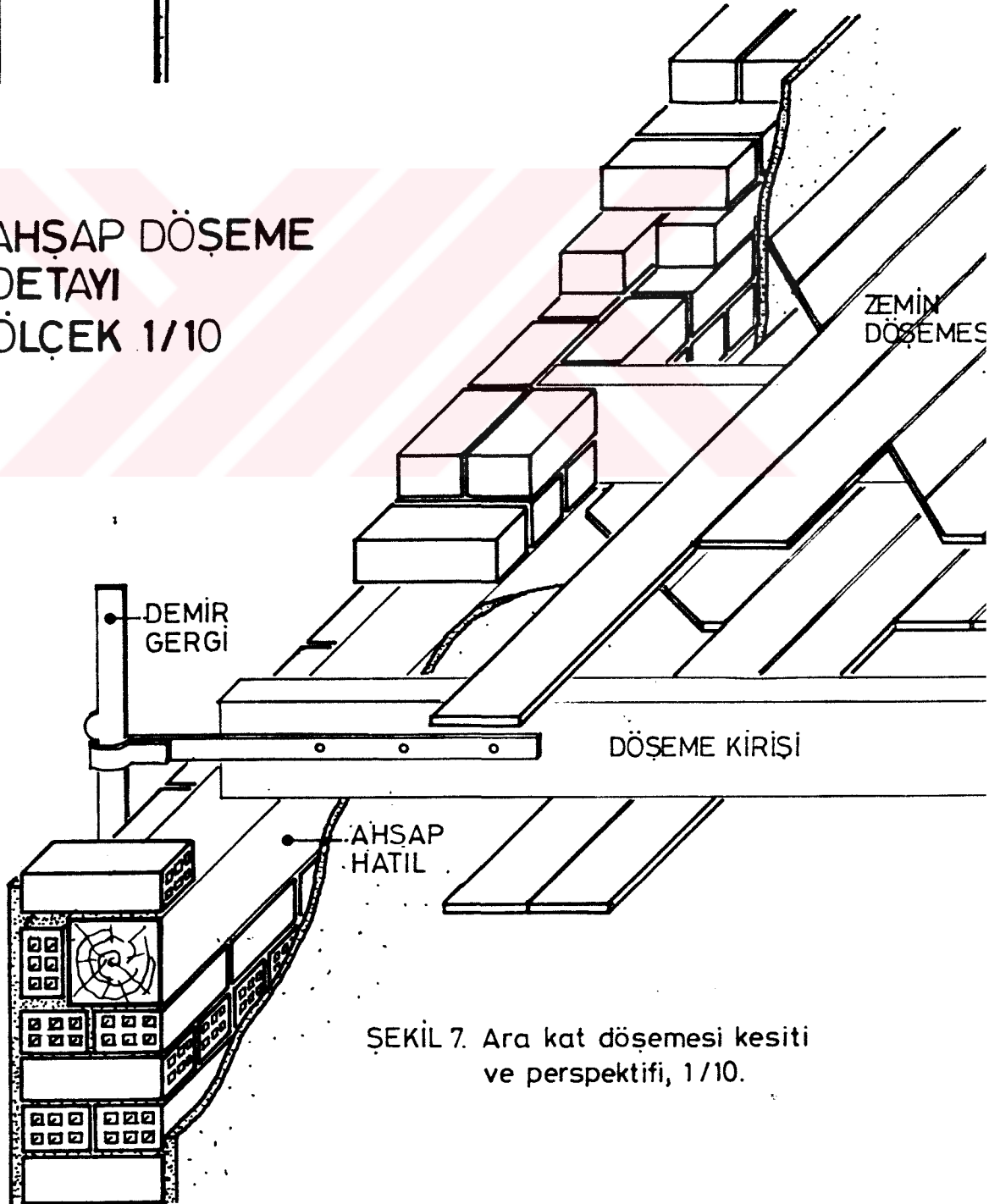
ŞEKİL 6a. Tuğla pencere yapım sistemi.

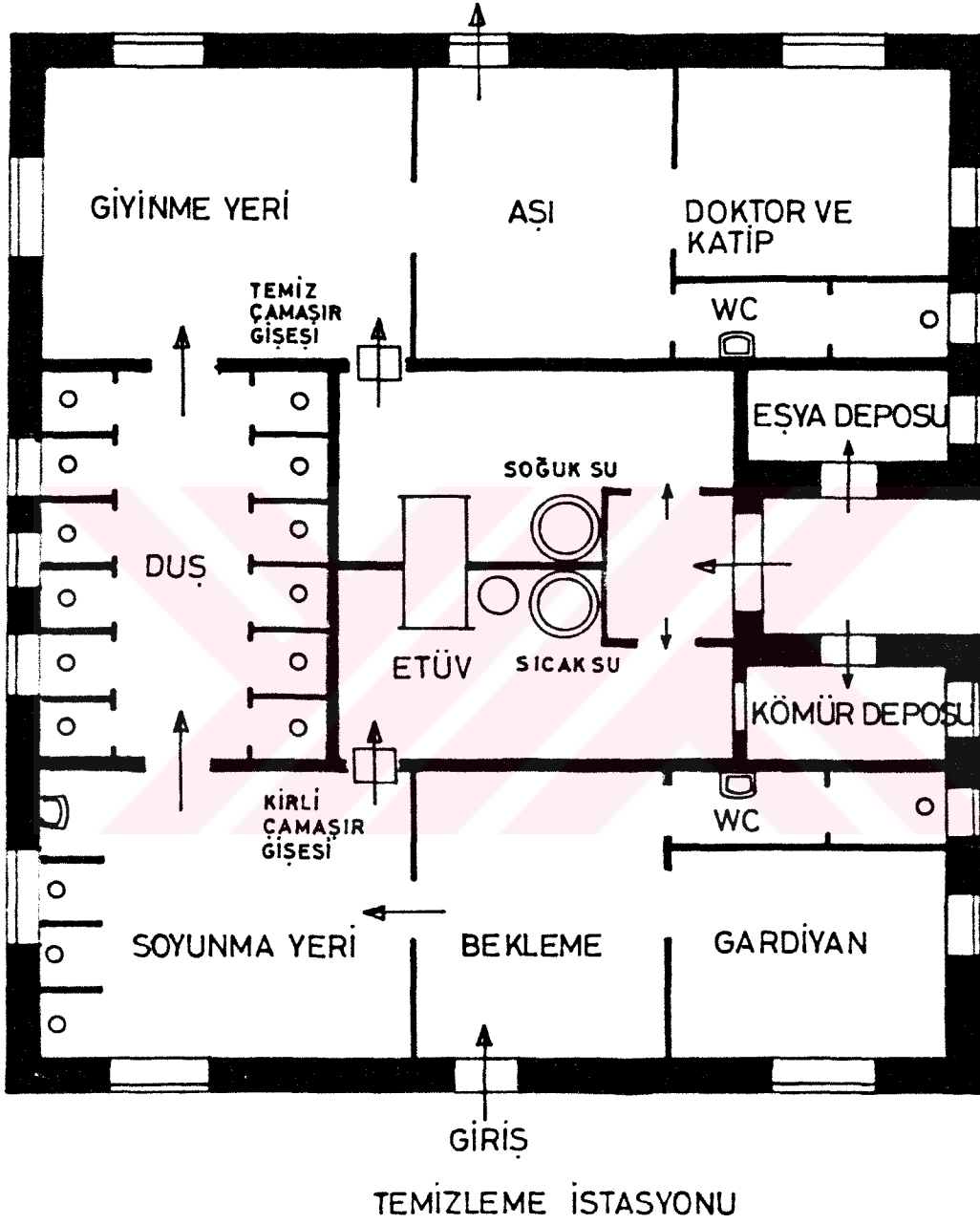
ŞEKİL 6b. Tuğla pencere yapım sistemi.

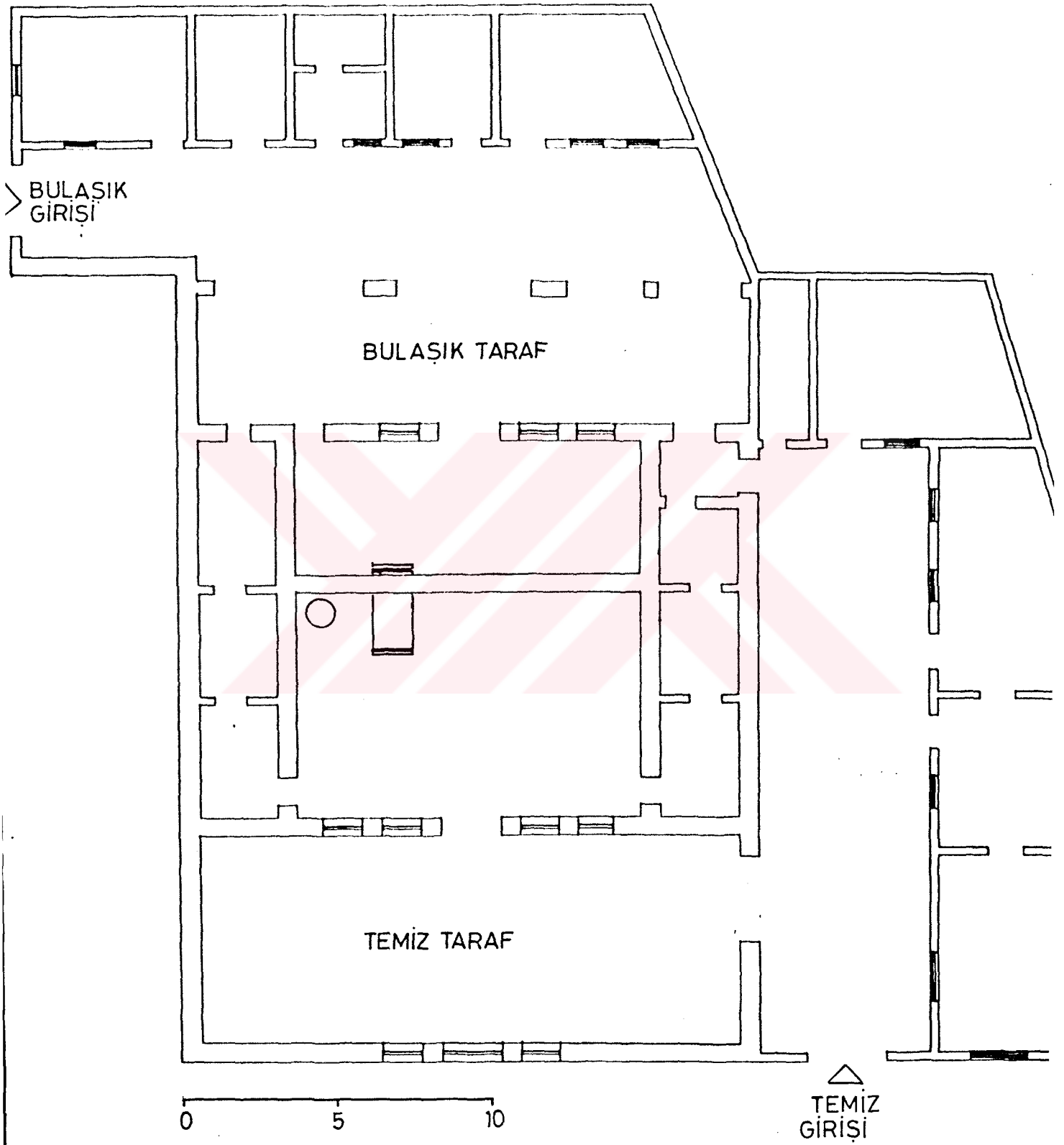
AHŞAP DÖŞEME
DETAYI
ÖLÇEK 1/10

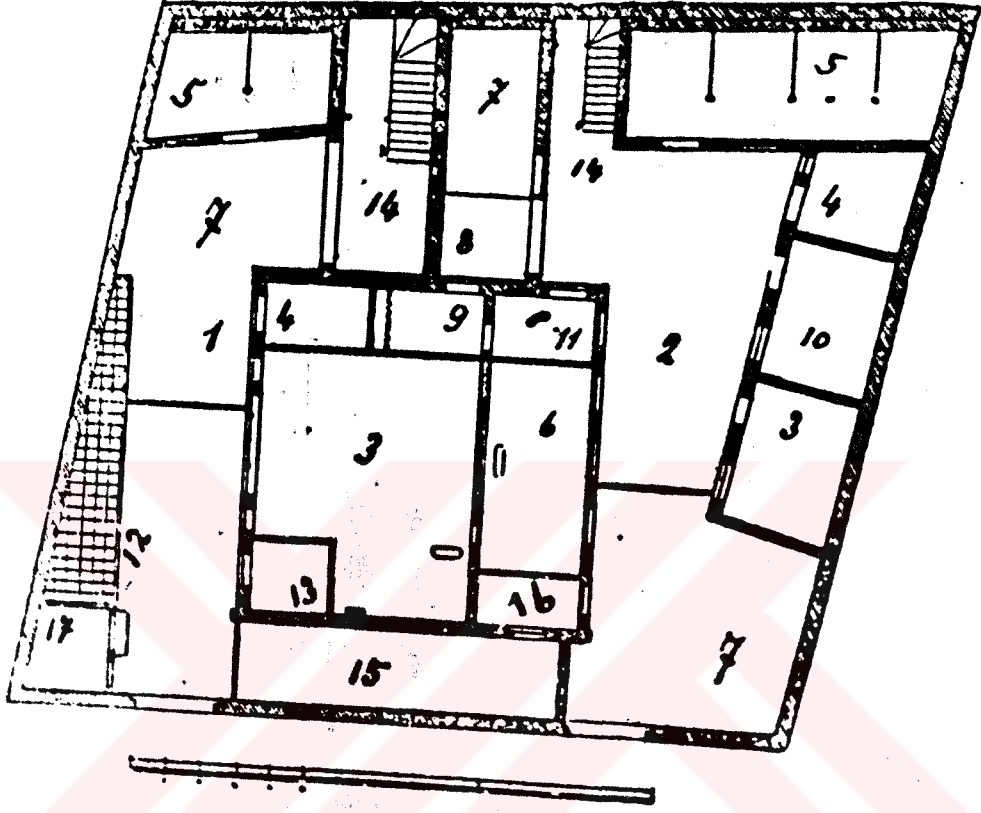
ŞEKİL 7. Ara kat döşemesi kesiti
ve perspektifi, 1/10.

ŞEKİL 8.Temizleme istasyonu.

ŞEKİL 9. Üsküdar Tebhirhanesi.

Gedikpaşa Tebhirhanesi Planı

Şehremaneti Üdare-i Sıhhiyesi: Dersaadet'in 1324, 1325 Senelerine
Mahsus Sıhî İstatistikî. Dersaadet 1326/1910, s. 26, 14

1. Temiz taraf	14. Memurinin üst kattaki odaları
2. Bulaşık cihet	çıkılacak mahal
3. Etüv makinesi ve dairesi	15. Kömürlük.
4. Pulverizatör deposu	16. Formol odası
5. Ahırlar	17. Kapıcı mahallî
6. Divanhane	
7. Arabalık	
8. Samanlık	
9. Duş mahallî	
10. Oda	
11. Elbise mahallî	
12. Kafes	
13. Tamirat mahallî	

FOTO 1. Kütle 1 çatıdan görünüşü.

FOTO 2. Kütle 1 avludan görünüşü.

FOTO 3. Mekan 1
(Z01)

FOTO 4. Mekan 2
(Z02)
Z02D4 nolu
duvarda örölmüş
kapı .

FOTO 5. Mekan 3 (Z03) Etüv kazanının yer aldığı mekan.

FOTO 6. Z03D3K
nolu kapı.

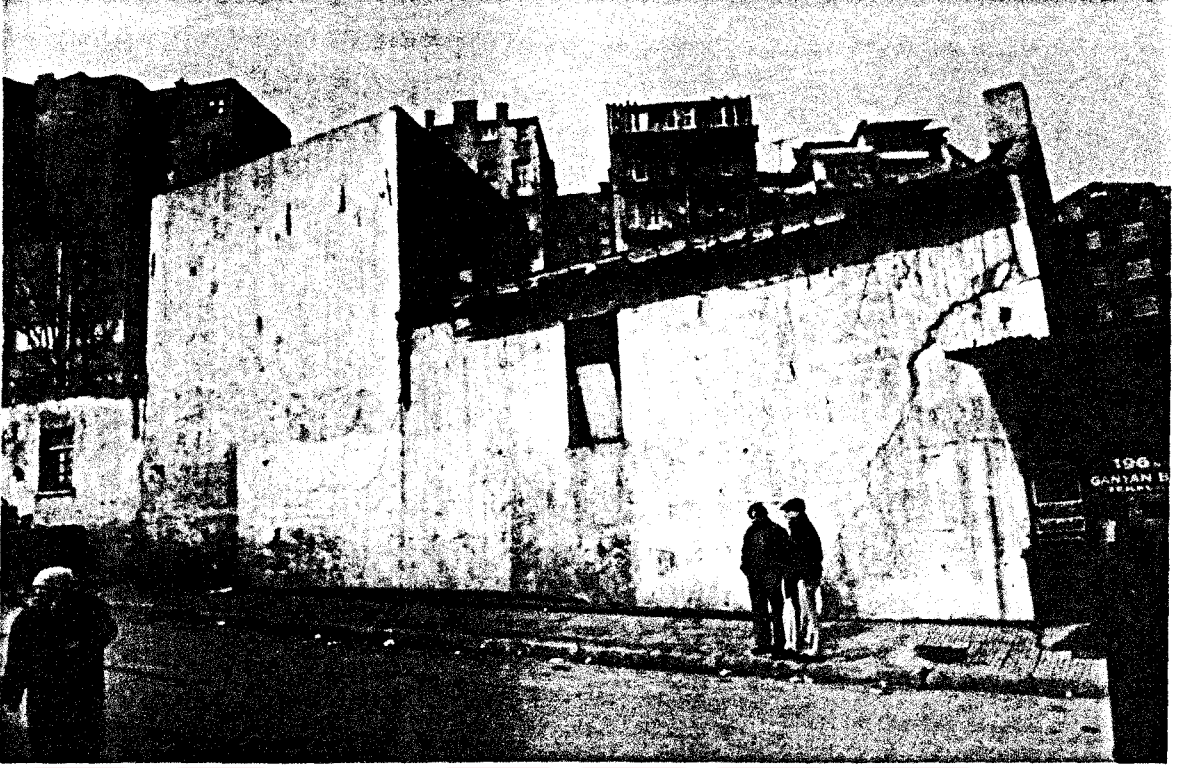

FOTO 7 Tulumbacı Sıtkı Sokaktan görünüş.

FOTO 8. Avludan
Kütüphane 1 Kütüphane 2
birleşimi.

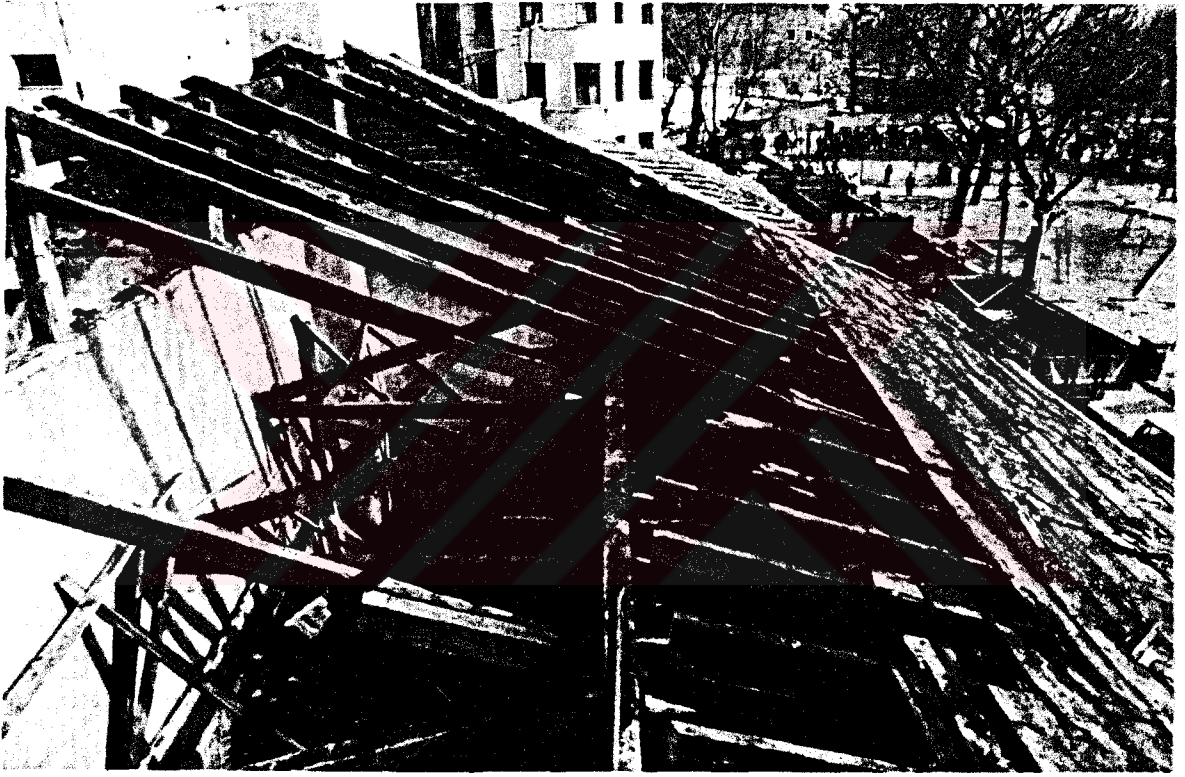

FOTO 9. Z03 nolu mekanın çatı konstrüksiyonu.

FOTO 10. Mekan 5
(Z05)

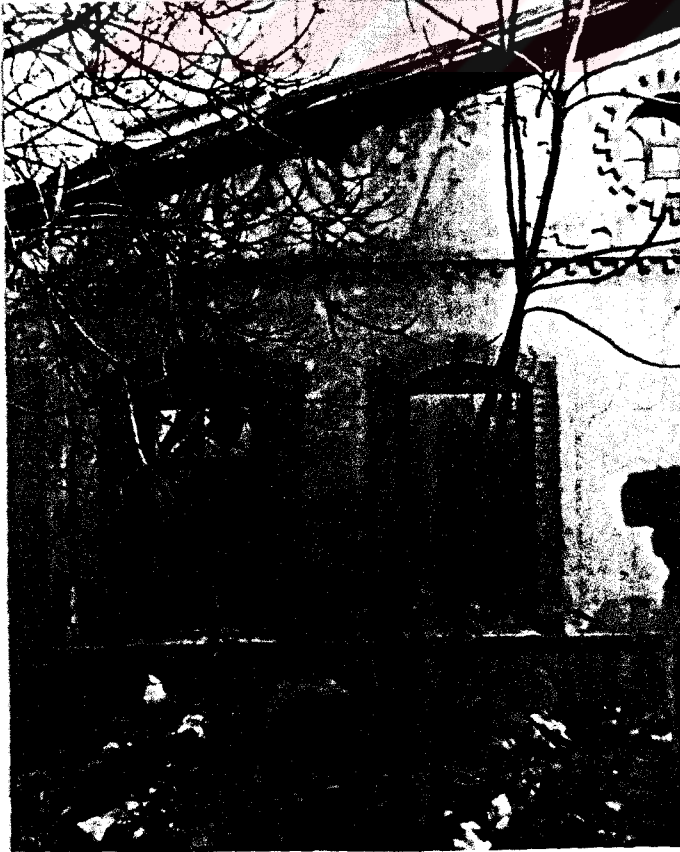

FOTO 11. Avludan
Z05, Z06 nolu
mekanların
pencereleri.

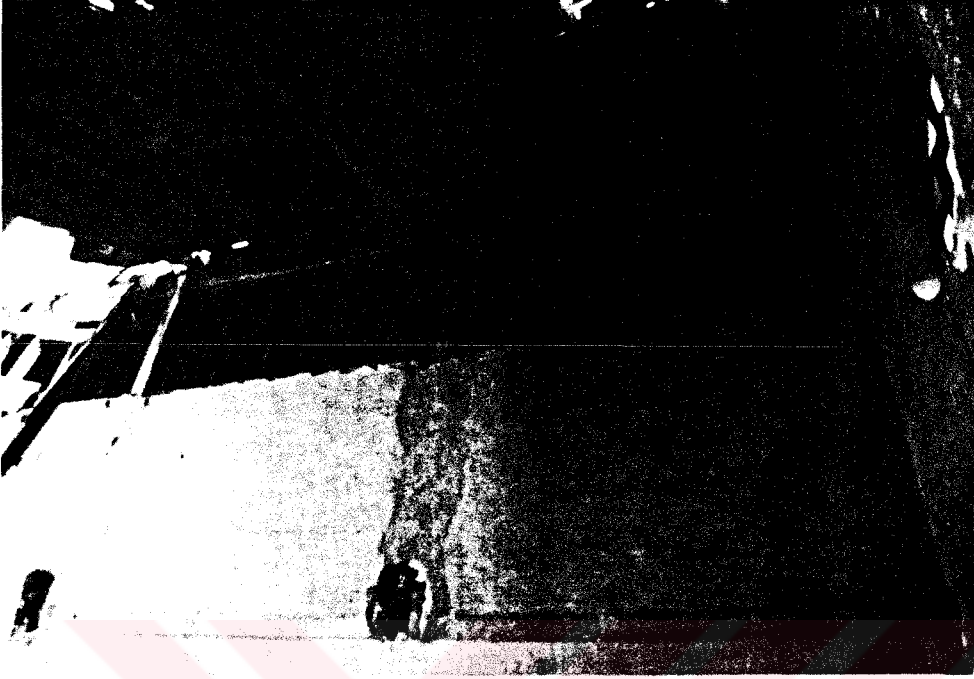

FOTO 12. Z05 nolu mekanın asma tavan izleri.

FOTO 13. Mekan 6 (Z06) Mekanda yer alan lavabo.

FOTO 14. Ktle 2 çatıdan görünüş.

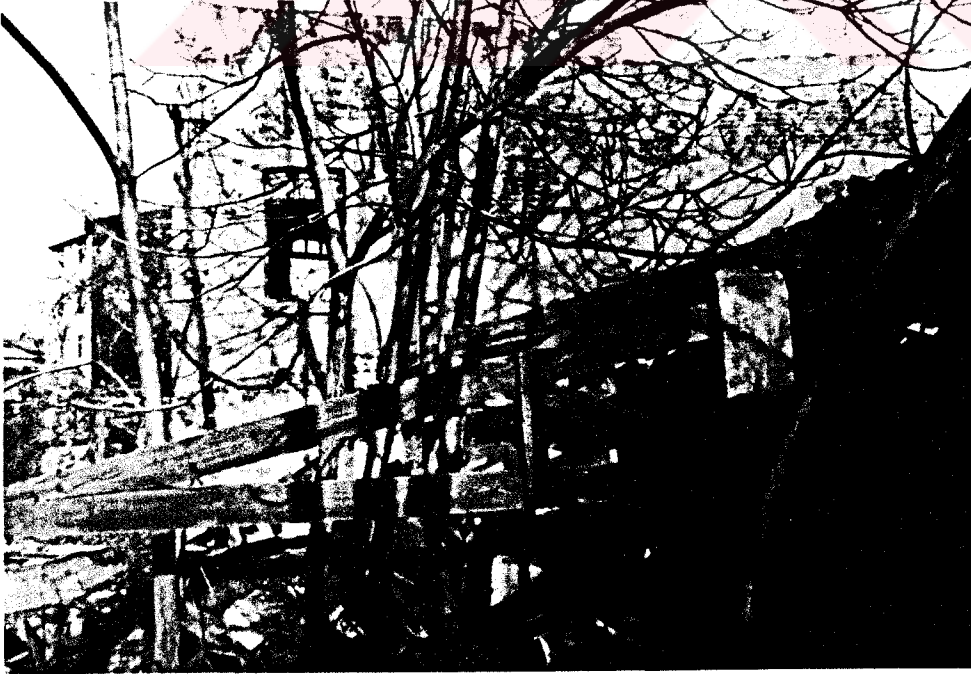

FOTO 15. Z14 nolu mekanın çatı konstürüksiyonu.

FOTO 16. Kütüphane 2'nin ve Mekan 7'nin (Z07) avludan görünüşü.

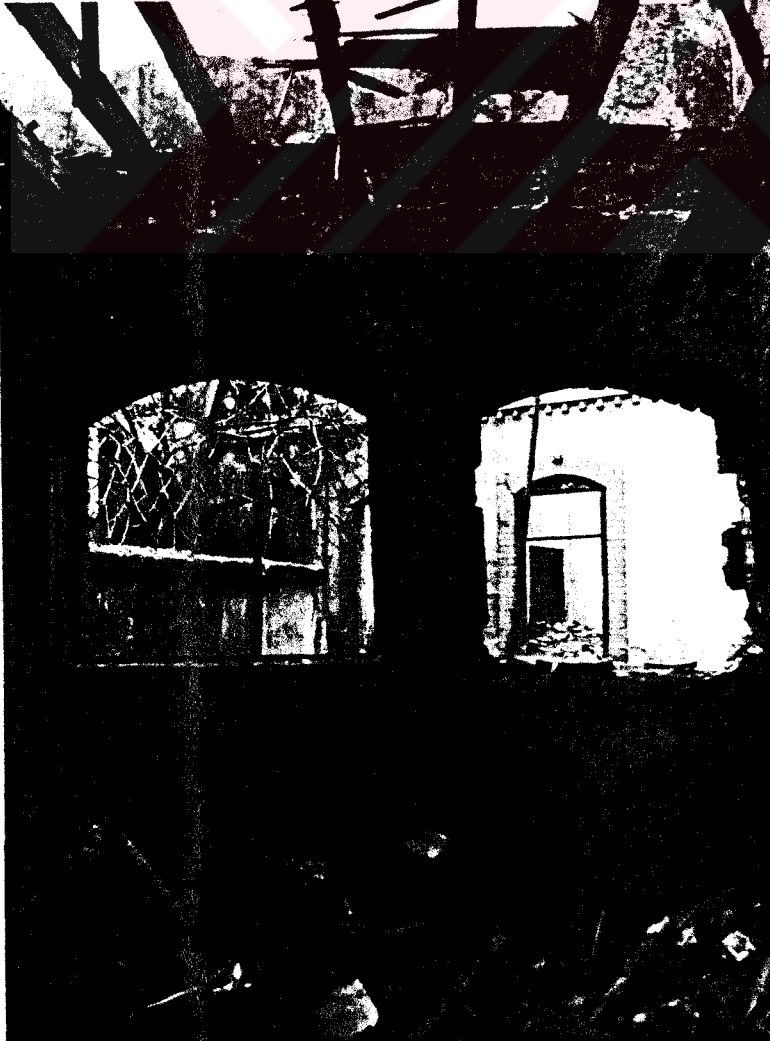

FOTO 17. Mekan 8 (Z08) Solda örülmüş kapı,

sağda Z08D1P1 nolu pencere.

FOTO 18. Z09 nolu mekânın pencere ve kapısı.

FOTO 19. Mekan 9 (Z09) tavan kaplaması ve merdiven çıkıntısı.

FOTO 20.
Z12 nolu
koridordan Z03
nolu mekanın
girişı.

FOTO 21. Z12 nolu koridor, çatısı söküldükten sonra.

FOTO 22. Z11 nolu koridorun tavan kaplaması .

FOTO 23. Z14 nolu koridoru örten beşik çatı .

FOTO 24. Z14 nolu mekanı aydınlatan üçgen pencere.

FOTO 25. Z15
nolu mekan,
üstten görünüş.

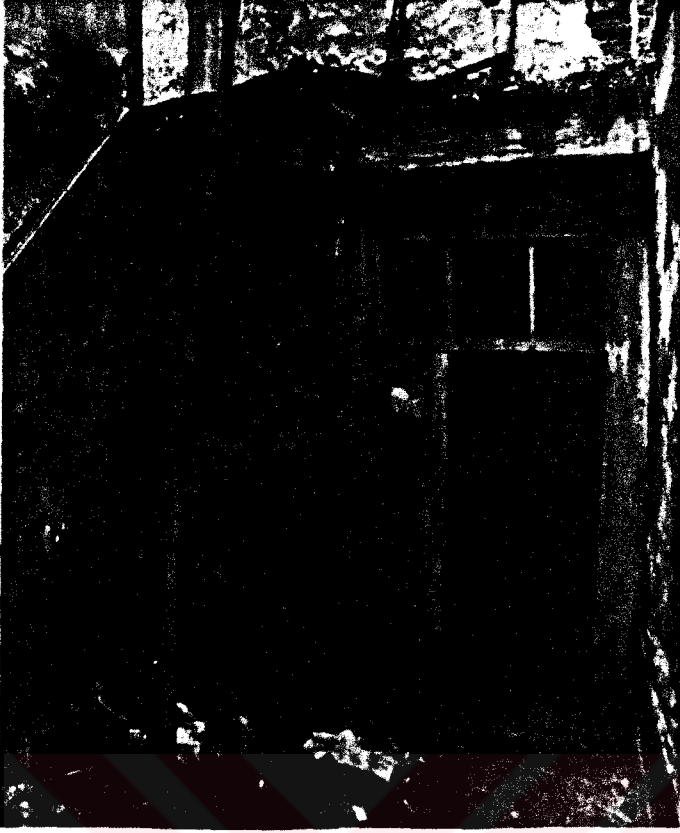

FOTO 26. Z16
nolu mekan,
ve yanan
merdivenin
izleri.

FOTO 27. Z17
nolu mekanın
örölmüş kapı ve
pencere
boşlukları.

FOTO 28. Z17
nolu mekanda yer
alan ocak.

FOTO 29. Mekan 18 (Z18)

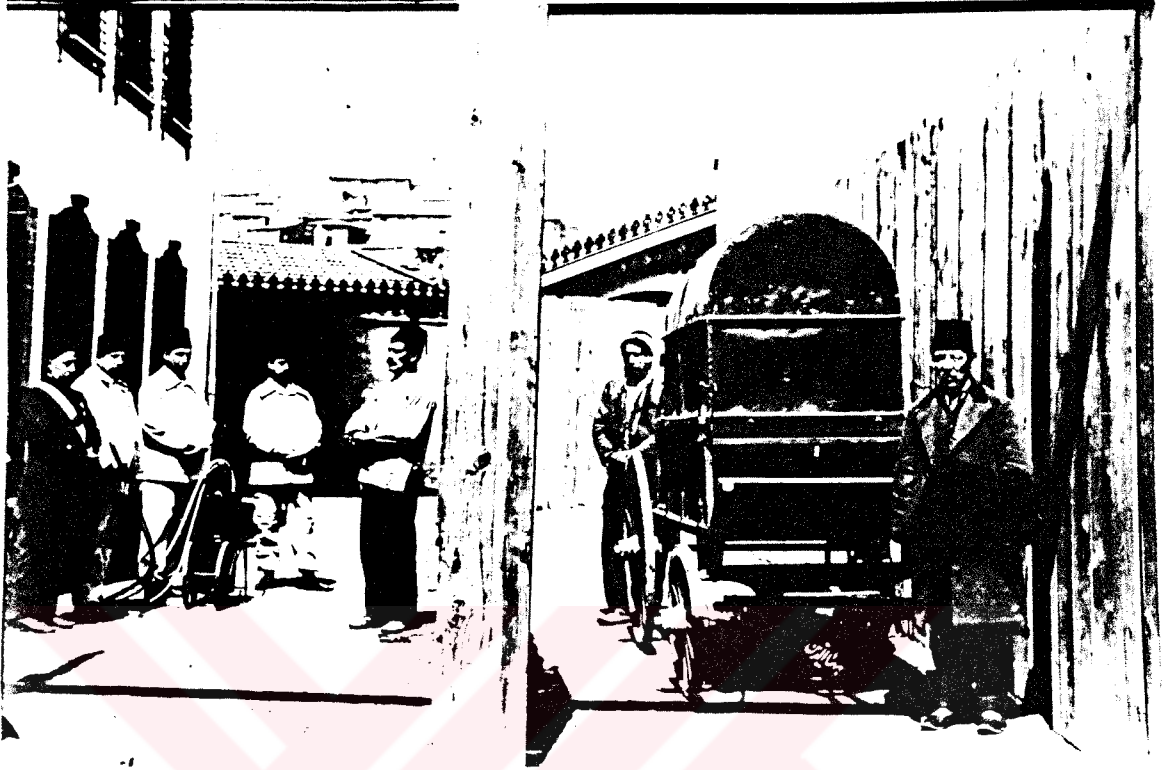

FOTO 30. II.Abdülhamid Fotograf Albumünden. Kirli girişi.

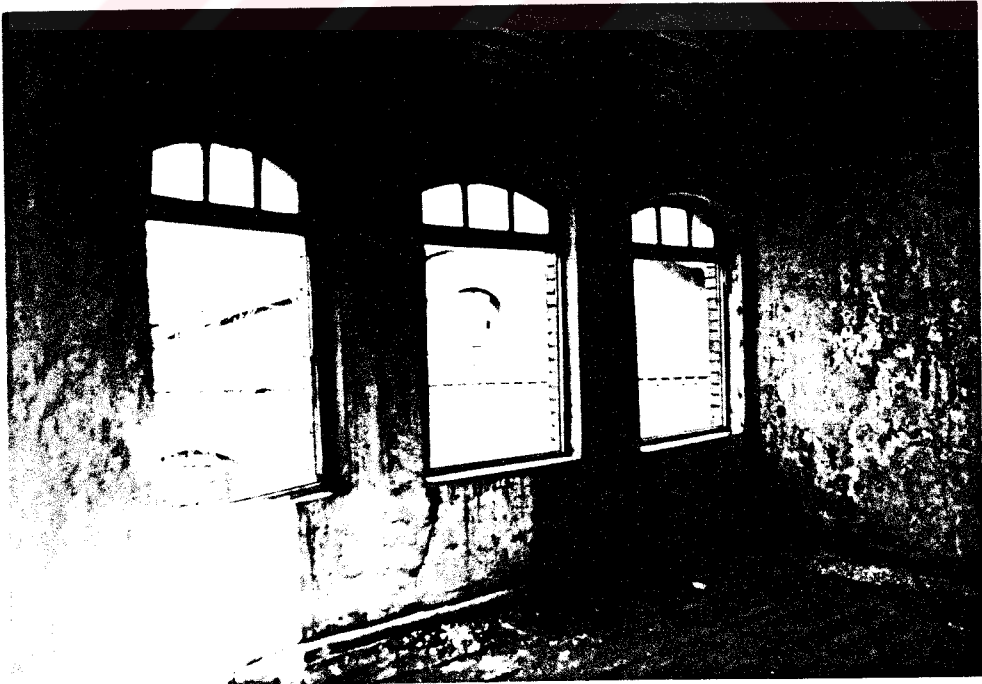

FOTO 31. 101 nolu mekan.

FOTO 32. Z11 nolu mekandan, 102 nolu sahanlığa ulaşan merdiven.

FOTO 33. 103 nolu mekan.

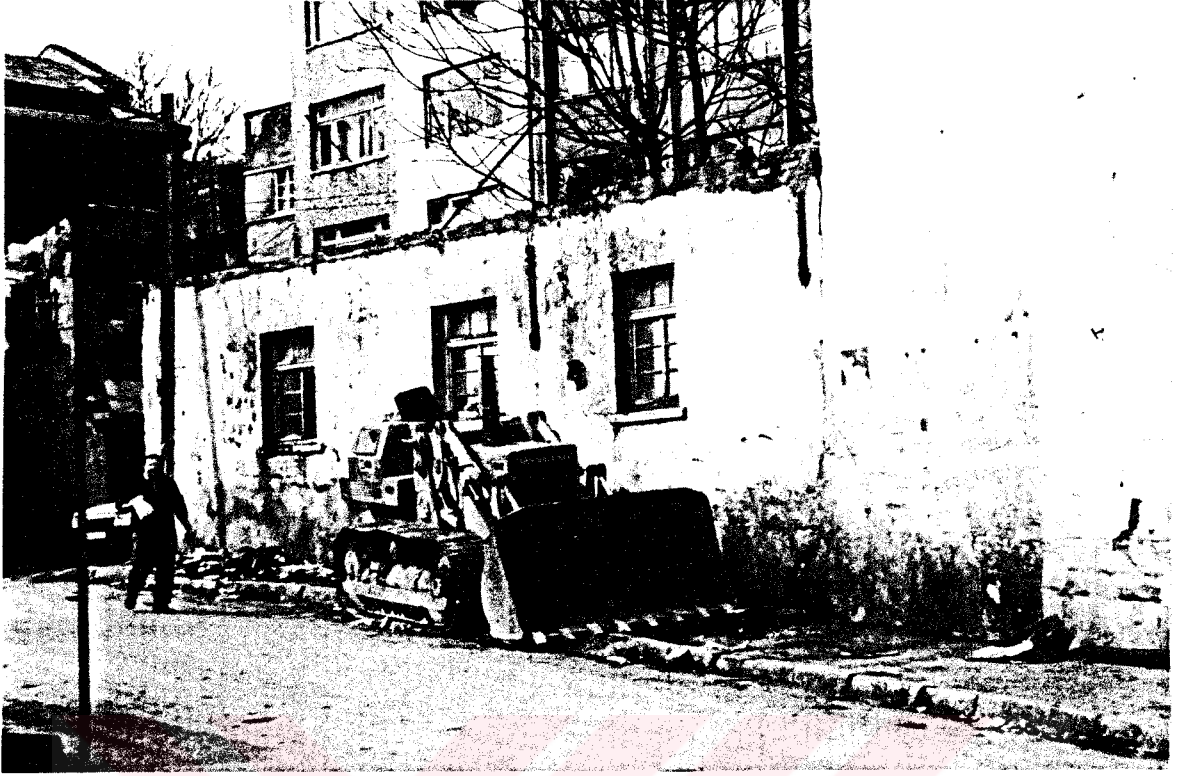

FOTO 34. Tulumbaçlı Sıtkı Sokaktan görünüş.

FOTO 35. Avludan kirlı girişı kapısı.

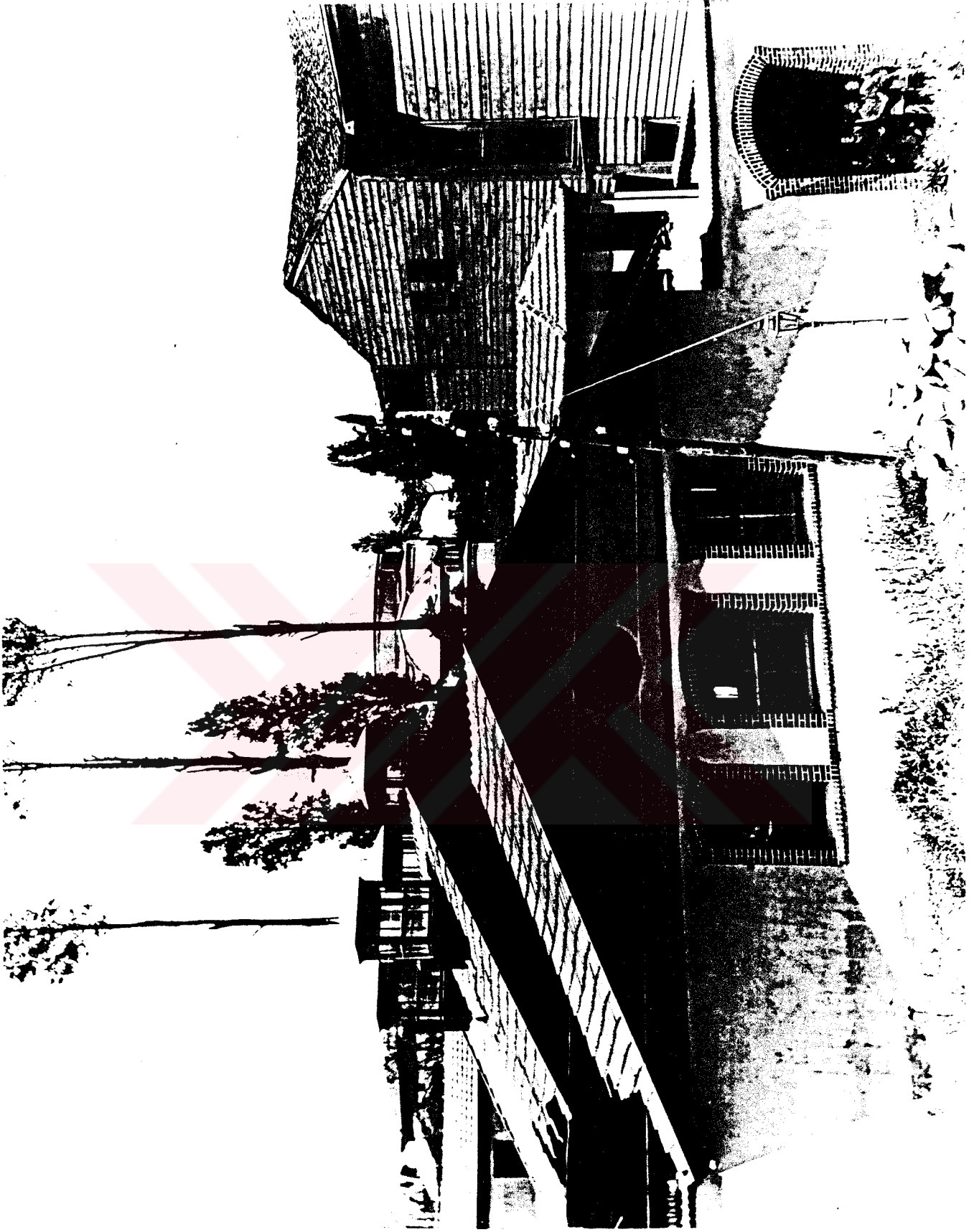

FOTO 37. Üsküdar Tebîrhanesi

FOTO 38. Gedikpaşa Tebhirhanesi.

FOTO 38. Kütüphane 3
Z17 nolu mekânın
örülme kapı ve
penceresi.

FOTO 39. Kütüphane 1'in temel duvarları.

FOTO 40.
100 no.lu makaran
değeme
kırıqları.

FOTO 41. Kütile 1 çatı konstrüksiyonu.

FOTO 42. Kütle 1'den demir gergi detayı.

FOTO 43. Yapıda kullanılan tuğla malzemeler.

FOTO 44. Yapının çatısında kullanılan Marsilya tipi kiremit.

FOTO 45. Yapı duvarlarının örülmesinde kullanılan cepkolu tuğla malzeme.

FOTO 46. Z16 nolu merdivenin yer aldığı mekan.

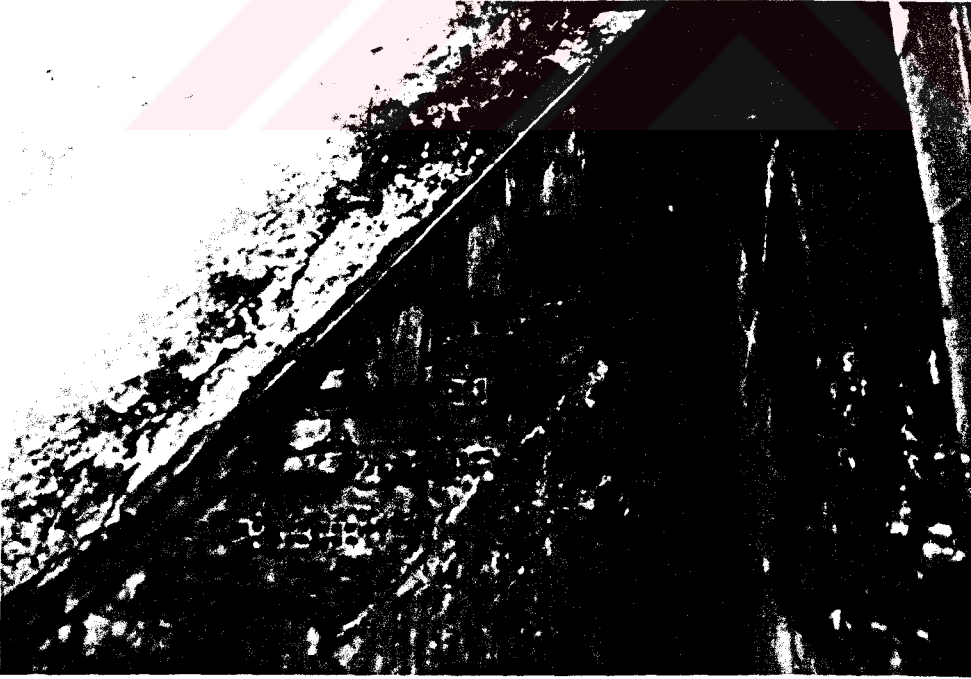

FOTO 47. Z16 nolu mekanda yer alan merdiven kalıntısı.

FOTO 48. Tophane tebhirhanesi
(II. Abdulhamid Fotograf Albumu).

FOTO 49. Z06
Nolu mekana
avludan giriş
kapısı .

FOTO 50. Z06 nolu mekana giriş kapısı .

FOTO 51. 1.kat 101 nolu idari bölüme ait oda.

FOTO 52. Temiz
bölüm giriş
kapısı (212D3K).

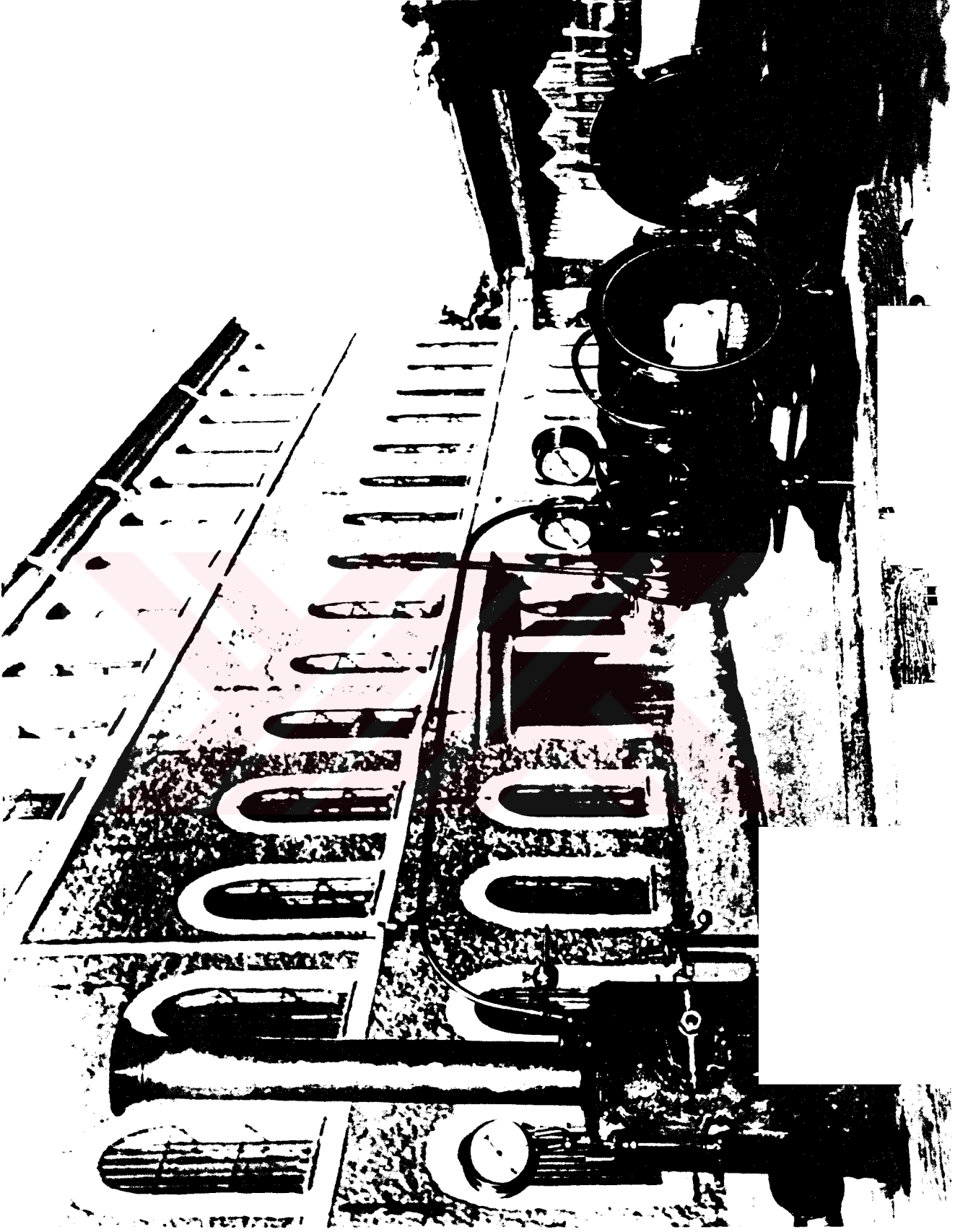

FOTO 53.Tersane-i Amire imalatı bir tebhir aleti (etüv).

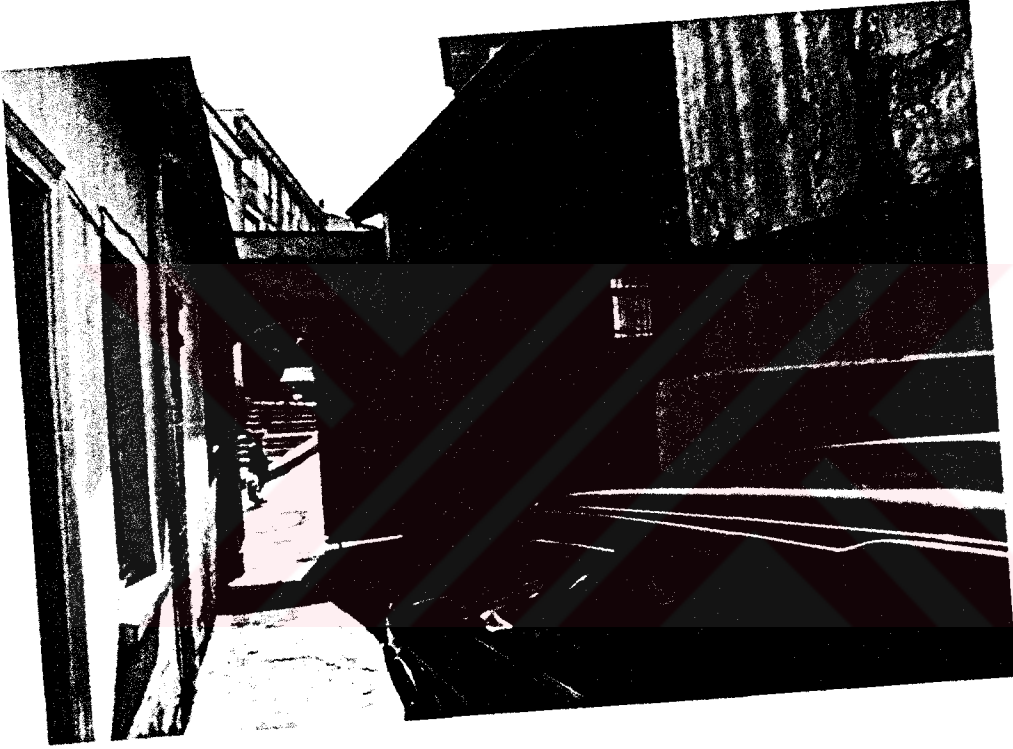

FOTO 54. Üsküdar Tebhirhanesi çatı makasları

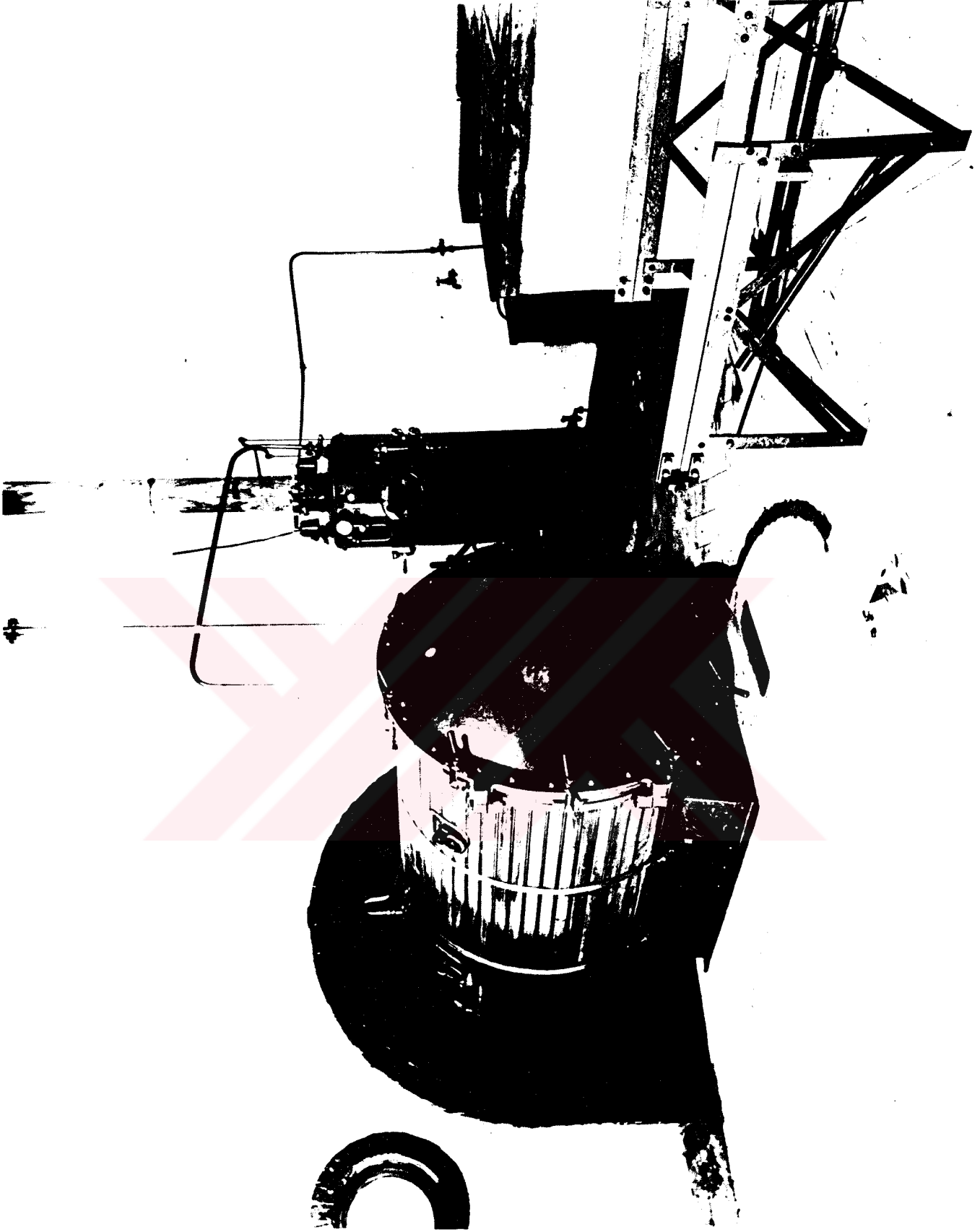

FOTO 55. Tophane Tebhirhanesi etüv kazanı (Abdülhamit
Fotoğraf Albümü 90921/3)

FOTO 56. Üsküdar Tebhirhanesi etüv kazamı (Abdülhamit Fotoğraf Albümü 90921/2)

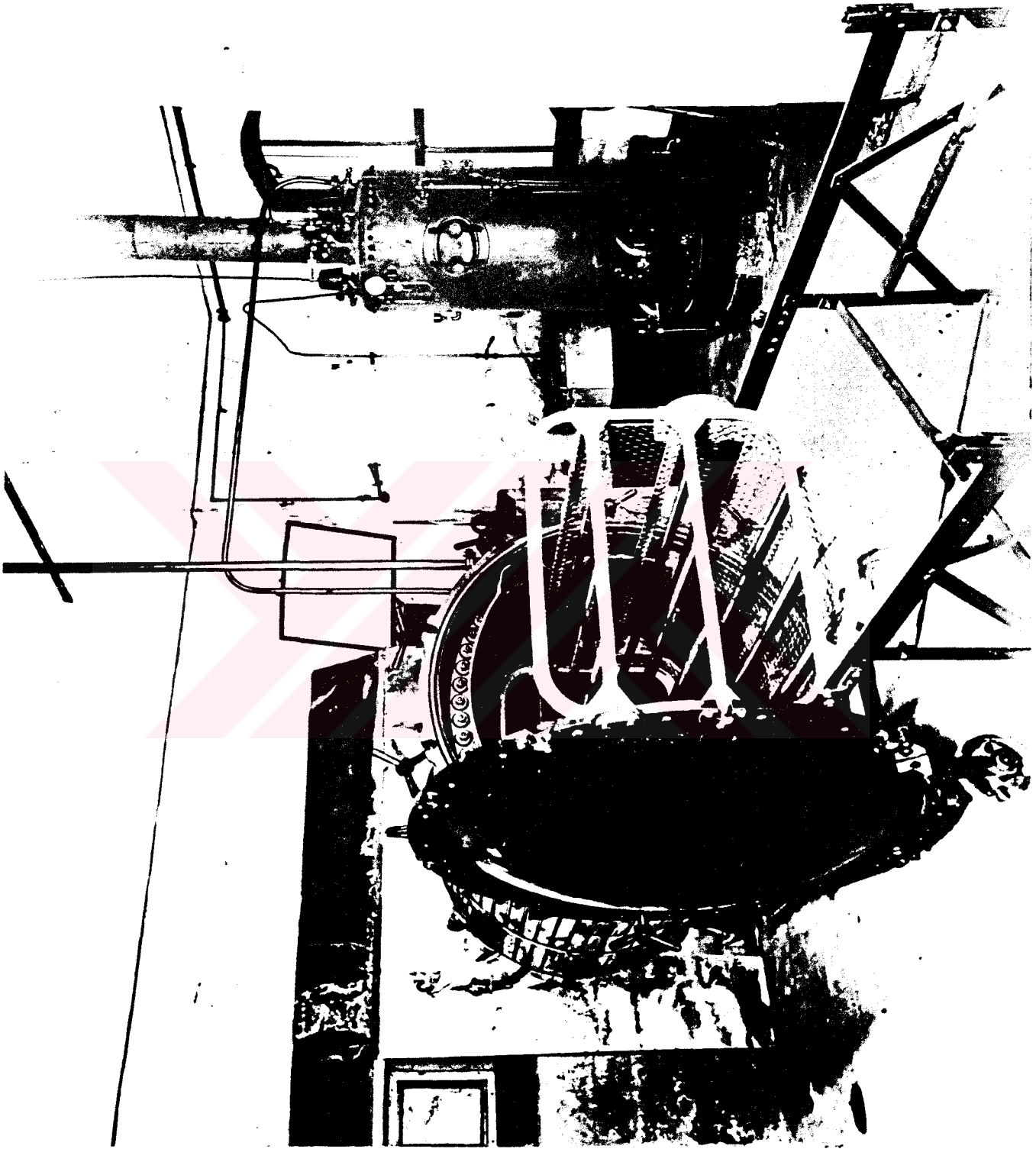

FOTO 57. Gedikpaşa Tebhirhanesi etüv kazamı (Abdülhamit Fotoğraf Albümü 90921/6)

Foto 58. Harbiye de Kuyumcu İrfan Sokak üzerinde yeralan konutlardan tuğla (SALOMON PIERRE, BRIQUE EPIL. DE TOUTES QUALITES).

Foto 59. Hasanpaşa Camii bahçe giriş kapısından tuğla detayı

FOTO 60. Harbiye
Kuyumcu İrfan
Sokak sıra
evlerden detay.

FOTO 61. Harbiye Kuyumcu İrfan Sokak sıraevlerden

FOTO 62.
Harbiyede
Kuyumcu İrtan
sokakta yer alan
konuttan detay

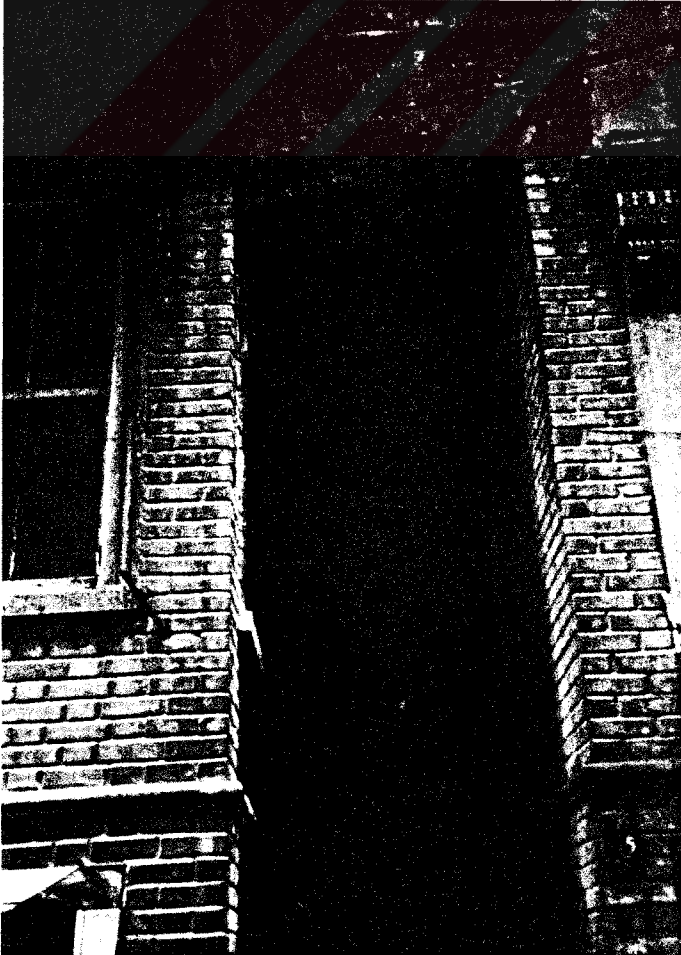

FOTO 63.
Kadıköy
Uzun Hafız
Sokak kapı
detayı .

FOTO 64. Kadıköy
Uzun Hafız Sokak
konut dizisi

FOTO 65.
Tarlabası Sırtı
Saksı Sokakta
yer alan bina

FOTO 66.

Tarlabası Sulu
Saksı Sokaktaki
binadan detay

FOTO 67. Bomonti

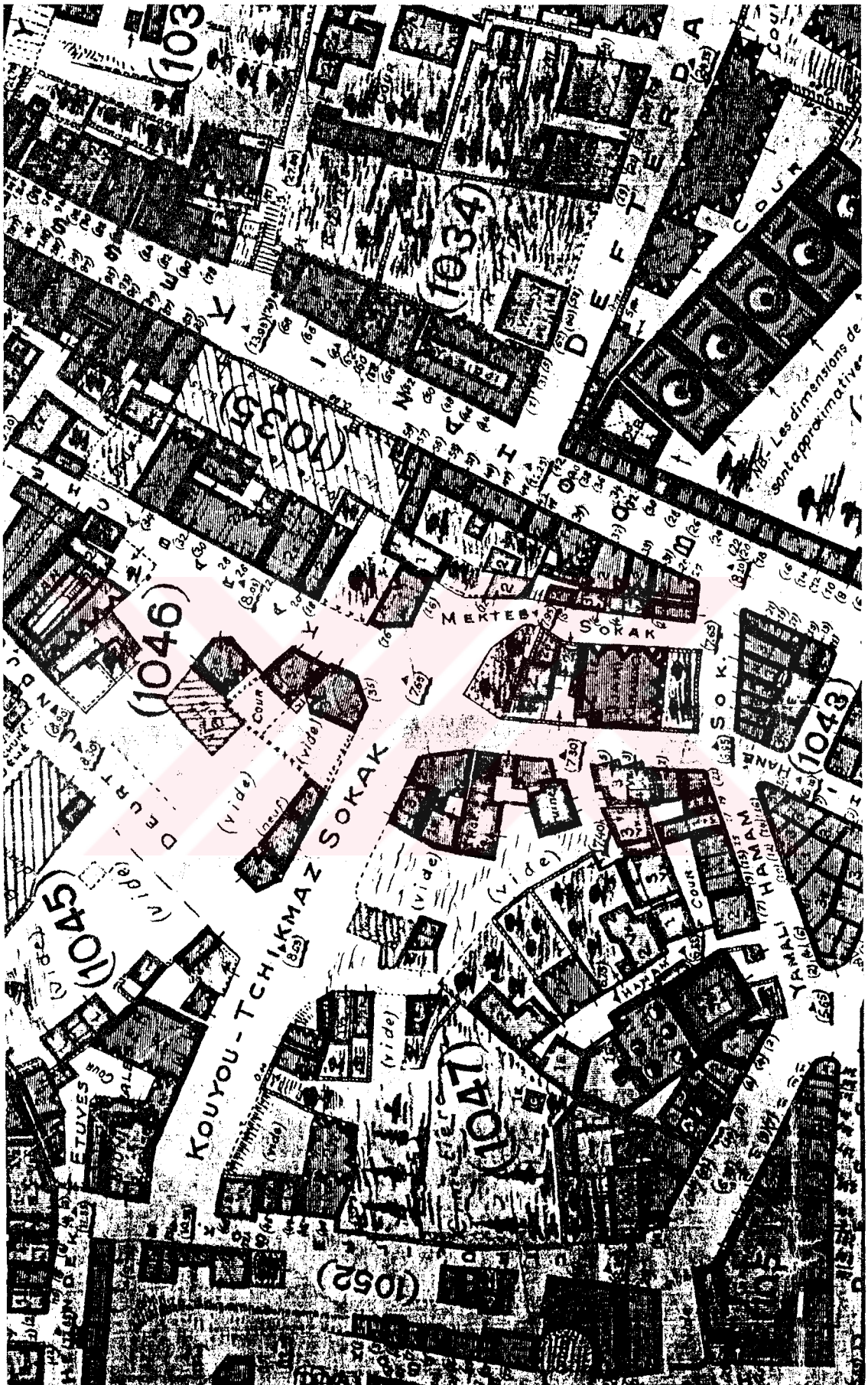
Tekel Bira
Fabrikası

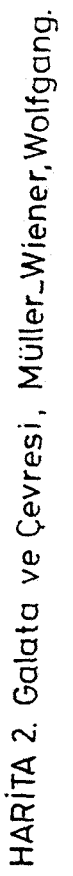
FOTO 68. Bomonti Bira Fabrikası'ndan detay

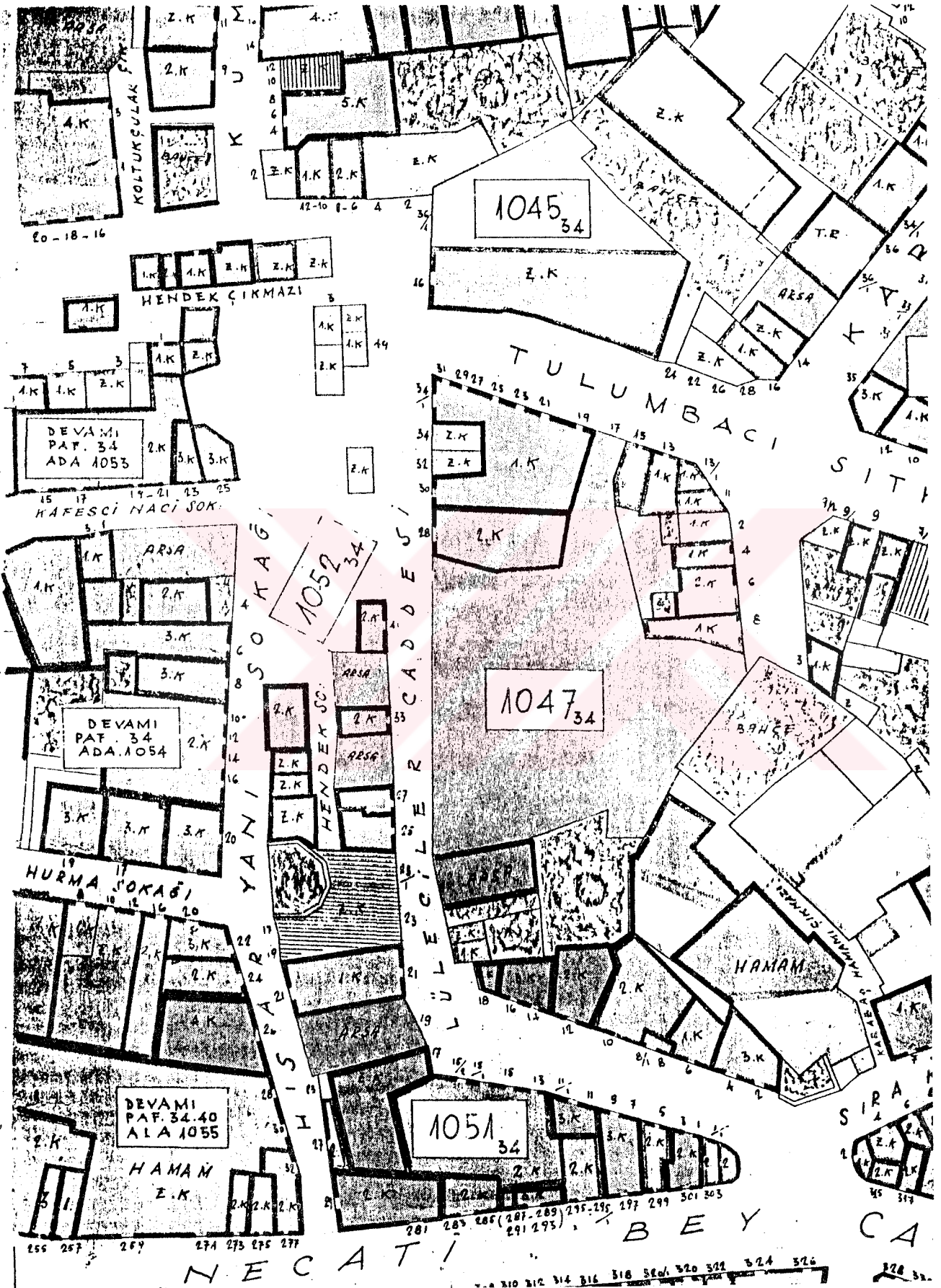

FOTO 69. Bomonti Bira Fabrikası cephesi

HARİTA 1. Tophane 1/1000, Pervititch, J. 1927.

HARİTA 3. İstanbul Beyoğlu Kazası 34. Tophane, Nirven, S., 1949.

KAYNAKLAR

- [1] CHAUDHURI,R.N., "Kolera: Bir Dünya Problemi" Abbotempo Kitap1 (1969)
- [2] DR. MORDTMANN, "Die Cholera in der Türkei und Konstantinopel im Jahre 1893", Separatabdruck aus der Hygienischen Rundschau No.7, (1894)
- [3] YILDIRIM,N., "Osmanlı İmparatorluğu'nda Sağlık Kurumları", Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi, İletişim Yayınları 4.cilt
- [4] BANOĞLU,N.A., Tarih ve Efsaneleri ile İstanbul, Yeni Matbaa, İstanbul, (1966)
- [5] GÜLERSOY,Ç., Views Throughout the Ages, İstanbul II Tophane, Fındıklı, Kabataş, (1973)
- [6] MANTRAN,R., 17.Yüzyılın İkinci Yarısında İstanbul, T.T.K.Basımevi Ankara 1.cilt (1990)
- [7] CEZZAR,M., Sanatta Batı'ya Açılış ve Osman Hamdi, İstanbul, (1971)
- [8] ASLANAPA,O., Mimar Sinan'ın Hayatı ve Eserleri, Ankara, (1988)
- [9] ARSLAN,N., Gravür ve Seyehatnamelerde İstanbul, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yayınları No:9, (1992)
- [10] Musahipzade Celal, Eski İstanbul Yaşayışı, Türkiye Yayınevi, (1946)
- [11] KOCABAŞ,H., "Tophane Lüleçiliği", Türk Etnografya Dergisi 5.sayı (1962)
- [12] YILDIRIM,N., "Osmanlı İmparatorluğu'nda Tebhirhaneler" (Yayınlanmamış makale), (1992)

T.C. YÜKSEK ÖĞRETİM
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

ÖZGEÇMİŞ

1967 yılında Samsun'da doğdu. İlköğrenimini Samsun Alparslan İlkokulu'nda, ortaokulu İlkadım Ortaokulu ve lise öğrenimini Samsun 19 Mayıs lisesi'nde tamamladı. 1984 yılında İTÜ Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümüne girdi. 1989 yılında lisans eğitimini tamamlayarak, aynı bölümün Restorasyon Ana Bilim Dalında yüksek lisans eğitimine başladı.

